

LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJAS
VI STARPTAUTISKĀ ZINĀTNISKĀ KONFERENCE
2026. GADA 17.–18. JŪNIJĀ

PROGRAMMA | PROGRAM

**KULTŪRAS (SOCIĀLĀS) ANTROPOLOĢIJAS
PĒTNIECISKĀS METODES RADOŠO PROCESU
UN IZŅĒMUMA GADĪJUMU IZZIŅĀ**

**RESEARCH METHODS OF CULTURAL AND
SOCIAL ANTHROPOLOGY IN THE STUDY
OF CREATIVE PROCESSES AND
EXCEPTIONAL CASES**

Konferenci organizē | Organized by

LMA Doktorantūras skola | Doctoral School of Art Academy of Latvia

Projekta vadītāji | Project managers

Dr. habil. art. Ojārs Spārītis, PhD Agita Gritāne

Konferences programmas komiteja | Conference Programme Committee

Dr. art. G.Gerharde-Upeniece (LNMM, Riga, Latvia)

Dr. arch. Una Īle (LBTU, Jelgava, Latvia)

PhD George Siarov (SGEM WORLD SCIENCE, Vienna, Austria)

PhD Simon Mc Keown (Marlborough College, United Kingdom)

PhD Barbara Uppenkamp (Muthesius University, Kiel, Germany)

Dr. habil. art. Juhan Maiste (Tartu University, Tartu, Estonia)

Dr. habil. art. Ryszard Maczynski (University of Toruń, Poland)

PhD Heikki Hanka (University of Jyväskylä, Finland)

PhD Alessandro Giuliani (National Institute of Health, Rome, Italy)

Konferenci atbalsta | Sponsored by

ISBN 978-9934-630-46-0

ISBN 978-9934-630-45-3

Latvijas Mākslas akadēmija 2026

© LMA 2026 © Rakstu autori

The project "Cultural and creative ecosystem of Latvia as a resource for resilience and sustainability"/CERS (No. VPP-MM-LKRVA-2023/1-0001) is funded by the Ministry of Culture of the Republic of Latvia in the framework of the National Research Programme "Latvian Culture – a Resource for National Development" (2023-2026). The National Research Programme is administered by the Latvian Council of Science.

17. JŪNIJS | JUNE 17

9.30.-10.00.

Ierašanās | Morning Coffee

10.00-10.15

Konferences atklāšana | Opening of the conference

Uzrunas | Speeches by:

LMA rektors | Rector of the Art Academy of Latvia
PhD Kristaps Zariņš

LMA prorektore | Vice-Rector of the Art Academy of Latvia
PhD Agita Gritāne

SESSION I *Presentations in english*

FROM MEDICAL ASPECTS IN CULTURE TO PERFORMATIVE ARTS

Moderators | Moderator: Dr.habil.art. Ojārs Spārītis

10.15-10.35.

Linas Bliškevičius

The Proliferation Problem:
Modeling of Culture as a Complex System

10.35-10.55.

Māra Pilmāne

An Interdisciplinary Approach between Art and Basic Medical Subjects

10.55-11.15.

Aliki Švandere

Moving and Exploring the World Sensorially:
Liv Hanne Haugen's dance classes in Tromsø, Norway

11.15-11.35.

Egle Počiupāite

Unagency: Observing Novelty in Contemporary Design Practice

11.35-11.55.

Kerttu Männiste

Performative Spaces of Memory:
An Anthropological Reading of Museum Scenography

11.55.-12.15.

Veronika Patrovič-Kočarikova

The Parable of the Nest — Textile Practice, Invisible Labour and Relational Anthropology in Creative Processes

12.15 – 13.00.

Lunch Break

SESSION II

CILVĒKA VESELĪBAS UN RADOŠO IESPĒJU ROBEŽAS

Moderators | Moderator: PhD Agita Gritāne

- 13.00-13.20 **Gunta Ancāne**
Mentālās veselības un panākumu saistība
- 13.20.-13.40. **Elizabete Taivāne**
Eņģeļi: mūsdienu naivisma mākslas un populārās angeloloģijas konteksts
- 13.40.-14.00. **Valda Jekabsone-Valtere**
Radoša identitāte un politisks lūzums:
Mihaela Johana fon der Borha personības antropoloģiska analīze
Polijas trešās dalīšanas kontekstā
- 14.00.-14.20. **Agnija Lesničenoka**
Radošās identitātes veidošanās trimdā:
latviešu mākslinieku dokumentārais mantojums
Latvijas Nacionālajā arhīvā
- 14.20.-14.40. **Līga Šlakota**
Starp kanonu un ikdienas realitāti:
Gavriila Frolova ikonu gleznošanas radošais process
- 14.40.-15.00. **Sanita Bitko**
No kvalitatīvas interpretācijas līdz kvantitatīvai analīzei:
mākslas vēsturnieka prakses transformācija mākslas
darba autorības noteikšanā
- 15.00.-15.30. Coffee Break | Kafijas pauze

SESSION III

KOLEKTĪVĀS ATMIŅAS UN RADOŠĀ PROCESA MIJIEDARBĪBA

Moderators | Moderator: PhD Antra Priede

- 15.30.-15.50. **Ginta Gerharde-Upeniece**
Starpdisciplināras pieejas vizuālajā mākslā:
Latvijas Nacionālā mākslas muzeja kuratoriālā pieredze un metodoloģija
- 15.50.-16.10. **Zane Bērziņa**
LSNL Mākslas rūpniecības sekcija:
estētikas un institucionālās struktūras analīze
- 16.10.-16.30. **Auguste Petre**
Atmiņas materialitāte Arnolda Andersona un
Miķeļa Mūrnieka vizuālajā praksē
- 16.30.-16.50. **Liāna Žilde**
1980.–1990. gadu fotogrāfu darbi vizuālās antropoloģijas skatījumā:
Ina Stūre un Īnta Ruka
- 16.50.-17.10. **Sindija Anča**
No teksta uz attēlu: vizuālās folkloras pētniecība Latvijā
- 17.10.-17.30. Coffee Break | Kafijas pauze

EVENING SESSION | VAKARA SESIJA

Introduction by | Ievads: Dr.habil.art. Ojārs Spārītis

- 17.30.-18.00. **Dace Perera**
Vizuālie kodi un skatītāju dalījums:
homoerotisko tēlu recepcija Mediči laika Florencē
- 18.00.-18.30. **Roberts Grinbergs**
Popes muižas īpašnieka Karla fon Bēra (1836-1909)
komunikācijas liecības psiholoģiskā portreta modelēšanai
- 18.30.-20.00. Reception by the Rector of Art Academy of Latvia
Latvijas Mākslas akadēmijas rektora pieņemšana

18. JŪNIJS | JUNE 18

SESSION IV

RADOŠĀ PROCESA ANTROPOLOĢISKĀS IZPĒTES AVOTI UN METODES

Moderators | Moderator: Ginta Gerharde-Upeniece

- 10.00.-10.20. **Agita Gritāne**
Mākslinieciskā brīvība un cenzūra Latvijā:
vēsturiskā atmiņa un mūsdienu izaicinājumi
- 10.20.-10.40. **Ojārs Spārītis**
Mentālās Atlantīdas meklējumi. Dienasgrāmata kā
antropoloģiskas studijas avots
- 10.40.-11.00. **Evija Stirna**
Attēls kā epistemoloģisks aģents:
mākslinieciskā trajektorija vizuālās antropoloģijas paplašinājumā
- 11.20.-11.40. **Madara Tropa**
Gleznošana kā pētījums:
kontemplatīvā pieredze un aktīvā līdzdalība auga attēlošanas procesā
- 11.40.-12.00. **Māra Lorberga**
Tēlniecības kvadriennāles norises kā sociālpolitisks fenomens vairāk
nekā piecdesmit četru gadu garumā
- 12.00.-12.20. **Ingvilda Strautmane**
Sabiedriskā medija (Latvijas Radio 1992–2025) vadības prakses
sociālantropoloģiskā skatījumā: interviju analīze
- 12.20.- 13.00. Lunch | Pusdienas

SESSION V

“DISEGNO” AND “DESIGN”

MATERIĀLS KĀ KOLEKTĪVĀS UN INDIVIDUĀLĀS ATMIŅAS NESĒJS

Moderators | Moderator: Gita Straustiņa

- 13.00.- 13.20. **Lelde Paegle**
User Experience Design as a Practice of Cultural Problem-Solving
- 13.20.-13.40. **Agnese Strautiņa**
Materiālu semiotika 20. gadsimta otrās puses dizainā:
krēsls kā modernitātes simbols
- 13.40.-14.00. **Vīva Ieviņa**
Profesionāli veidota mājokļa virtuve.
Dizainera, arhitekta, attīstītāja un iedzīvotāja skatījums
- 14.00.-14.20. **Ilze Mileiko, Jānis Šabanovs**
No virtuves uz sabiedrību:
radošums ēdiena gatavošanā kā sociālo pārmaiņu mikrolaboratorija
- 14.20.-14.40. **Una Pūpola**
Modes dizains kā antropoloģiska izziņas metode:
ķermeņa (ne)slēpšanas stratēģijas un sieviešu redzamība varas
strukturās
- 14.40.-15.00. **Mārtiņš Sprūds**
Alberto Džakometi: cilvēks, kurš spēj interpretēt mūsu laiku
tēlniecībā
- 15.00.-15.30. Coffee break | Kafijas pauze

SESSION VI

ANTROPOLOĢIJAS METODES MĀKSLAS UN DIZAINA PĒTNIECĪBĀ

Moderators | Moderator: Dr. art. Andris Teikmanis

- 15.30.-15.50. **Ilze Kundziņa**
Koprades darbnīca kā mūsdienu rituāls:
antropoloģiska perspektīva fasilitētā grupu dinamikā
- 15.50.-16.10. **Andris Teikmanis**
Mākslīgā intelekta (MI) radītā (atbalstītā) māksla (?) kā kultūras robežfenomens
- 16.10.-16.55. **Roberts Jansons, Gunta Lante, Māris Mortukāns, Laura Ozola, Ainārs Rimicāns**
Antropoloģisko metožu integrācija mākslinieciskajā pētniecībā
- 16.55-17.15. **Marta Kariņa-Burkāne**
Mainīgās tematiskās tendences Latvijas laikmetīgajā mākslā
- 17.15.-17.45. **Noslēguma diskusija** – antropoloģisko metožu loma mākslas, mākslinieciskajā un dizaina pētniecībā

The Proliferation Problem: Modeling of Culture as a Complex System

Linus Bliškevičius PhD candidate, Vilnius Academy of Arts
linas.bliskevicius@gmail.com

The radical diversification of the global art system has contributed to the growing sense that the concept of contemporary art – and the artworks themselves – has undergone an extensive proliferation of genealogies, influences, meanings, and interpretative frameworks. A threshold appears to have been crossed beyond which it becomes increasingly difficult to sustain a coherent conceptual or historical framework capable of accounting for the multiplicity of artistic practices, cultural localities, and epistemic positions that currently coexist. The expanding amplitude of artistic forms, modes of production, and transmission pathways generates a level of cultural and informational complexity that exceeds the analytical and classificatory capacities of conventional art-historical and theoretical methodologies. While this condition opens new possibilities for knowledge production within artistic and curatorial practice, it simultaneously necessitates the development of alternative epistemic approaches capable of engaging with the systemic, non-linear, and emergent properties of contemporary cultural production. Drawing on examples from my own curatorial practice, as well as on theoretical analyses of artistic research as a adaptation device, this presentation examines selected conceptual frameworks from the history of cultural evolution theory and models of cultural transmission in order to address what may be described as the problem of the proliferation of art and other forms of cultural expression. The analysis is informed by a critical engagement with memetics, systems science, cybernetics, gene-culture coevolution theory, and complexity theory, approached not as unified explanatory systems but as partially compatible heuristic models for understanding how artistic forms, ideas, and practices emerge, circulate, stabilize, and transform within complex cultural environments. From this perspective, contemporary art worlds are conceptualized as multi-component dynamic systems composed of interacting human agents, institutional structures, symbolic forms, and technological mediators, whose interactions give rise to emergent cultural patterns that cannot be adequately explained through linear or reductionist models of genealogy or of causality. Grounded in this framework, and drawing on methodologies developed in disciplines concerned with the study of complex adaptive systems, I argue for the applicability of complex systems theory to contemporary art theory and visual-cultural anthropology. Such an approach foregrounds relationality between wholes and components, hierarchical organization, feedback mechanisms, non-linear dynamics, and evolutionary processes, enabling a more process oriented and holistic understanding of artistic production as a culturally embedded, historically contingent, and collectively negotiated practice. As an epistemic paradigm, complexity-based analysis allows for a shift beyond conventional classificatory schemes toward interpretative models better suited to the conditions of contemporary cultural creativity, with implications for anthropological research, curatorial methodologies, and theoretical reflection.

Keywords: contemporary art, complexity, systems theory, emergence, cultural evolution

Linus Bliškevičius is a doctoral researcher in art theory at the Vilnius Academy of Arts, with academic foundations in art history. His current research addresses the epistemological challenges posed by the radically diversified and amplified field of contemporary art, drawing on theoretical frameworks from complexity science. Bliškevičius investigates how the dissolution of stable referential structures in art and culture necessitates novel theoretical methodologies. His curatorial practice within diverse institutional and independent art contexts serves as a platform for exploring and applying these interdisciplinary approaches. In addition to curating, his practice includes the design of exhibition architecture, contributing spatial strategies to the presentation of contemporary art, he is also an art critic and contributes regularly to leading Lithuanian art journals.

An Interdisciplinary Approach between Art and Basic Medical Subjects

Māra Pilmāne

Dr. med., Dr. habil. med., Riga Stradins University
mara.pilmane@rsu.lv

All what comes from nature is focus of art and medicine on macroscopical and microscopical level. On the opposite side, - medicine is being displayed by art, and the last one explained by the medicine. The one focus relates the macroscopical paintings and sculptures. So, historical research and literature analysis revealed that the red disc-shaped patterns on the woman's dress in G. Klim's painting closely resemble red blood cells, oocytes in other pictures, while some paintings revealed the disease of painter's favourite model Adele Bloch-Bauer. Also, modern art is not free from such an analysis, for instance, paintings of T. do Amaral, which represent common and not so common human diseases. This is followed by sculpture of mermaid and centaurs what raised from embryologic anomalies like sirenomelia and conjoined twins. Different is microscopical level where different research methods dominate. The routine staining what generally reveals the rough tissue structure, opens also the understanding that things what kill somewhen might be nice. Immunohistochemistry (light and fluorescence), the dominating research method in main world morphology Labs, alone and/or in combination with other methods guides the researchers in the unforgettable world of multi-coloured variety of cells, growth factors, their receptor, protection factors and gene proteins which remind often a flower. In situ hybridization looks on spot like genes in healthy and diseased tissue. Exact Grinding allows to grind very hard structures including teeth with plombs and implants providing reflections on the symmetry of hard tissues and impressing with the precision in the structural components. Transmission electron microscopy illustrates how historically the understanding about the cells/structures are changed and covers the magnification of structures 100 000 times and more, while the scanning EM focuses on the beautiful surface area in large magnifications. The fattest probably is confocal laser scanning microscope – when a laser beam moves above the object and then the information is computerized, while a three-dimensional image is obtained. The main microscopy companies – Nikon, Zeiss, Leica and Olympus organize annual competitions for the morphologists to submit their best microscopy picture of the year. Many other methods: laser scanning microscopy, differential interference contrast microscopy, 4D deconvolution and fluorescence, stereomicroscopy, dark field- and bright field microscopy, reflected light microscopy, polarized light microscopy are used to receive the photos awarded not only by company recognition certificate, but also by serious money sum. Thus, the microscopic world brings not only the benefit for the diagnostic research, but also enjoyment for the human soul and mind.

Keywords: methods, microscopy, macroscopy, medicine, art

Moving and Exploring the World Sensorially: Liv Hanne Haugen's dance classes in Tromsø, Norway

Aliki Švandere

Master of Philosophy in Visual and Multimodal Anthropology,
UIT the Arctic University of Norway
aliki.svandere@gmail.com

This study is part of a master thesis project in visual anthropology, comprising a written research report and a short ethnographic film, "Dance What You Are" * (29 min). The project is based on three months of fieldwork conducted in Tromsø, a city in Northern Norway. It focuses on a group of people who engage in a form of dance that resists definition and categorization by its practitioners. The dance does not have choreography, a specific technique, or explicitly articulated rules of conduct, and is predominantly practiced non-verbally and without the use of specific objects. The research asks why individuals participate in open, minimally structured dance practices, how such experiences are constituted, and in what ways they become meaningful. The study employs qualitative ethnographic methods, including participant observation with a camera during dance classes and semi-structured interviews with participants. The paper argues that open spaces for creative body movement and sensorial exploration—such as the dance classes facilitated by Liv Hanne Haugen—enable corporeal connections to oneself and others. These emerge through embodied listening and resonating: sharing space attentively and responding through movement without verbal rationalization. This mode of engagement fosters togetherness and supports participants' capacity to co-exist while attending to individual needs. Participants describe these practices as transformative and liberating, enabling physically intimate and socially attuned ways of being that require trust and courage.

Keywords: dance, body movement, resonance, creativity, sensorial exploration, visual anthropology

Unagency: Observing Novelty in Contemporary Design Practice

Egle Počiupaite PhD candidate, Vilnius Academy of Arts
egle.pociupaite@stud.vda.lt

This research is developed from the position of a third-year PhD candidate at the Vilnius Academy of Arts, with over two decades of professional experience in commercial graphic design, advertising, and communication agencies, working across roles from designer to creative director. The research emerges from prolonged proximity to professional design culture and from a growing sense of conceptual exhaustion within it. Rather than approaching design as a problem-solving discipline, it investigates it as a cultural practice shaped by belief systems, professional routines, and their ritualised repetition within institutional settings. The project presents a practice-based design research project that examines novelty not as an aesthetic category, but as a dominant belief system shaping contemporary creative labour. Within design culture, novelty functions as a self-evident value: to be relevant, one must constantly update, improve, and produce. Rather than opposing this logic directly, the research investigates how beliefs around novelty operate through everyday professional rituals, expectations, and formats. Drawing on critical design, myth theory, and critical analyses of visual culture and power in design, the research develops Unagency – a parafictional design studio that adopts the formats, language, and bureaucratic aesthetics of commercial design agencies (briefs, reports, policies, statutes), deliberately subverting their purpose. Through an introspective autoethnographic gaze, Unagency creates situations in which the pressures of novelty are slowed down, accumulated, or rendered excessive, allowing their underlying cultural logic to become perceptible. Methodologically, the project combines autoethnography, hermeneutic interpretation, and parafictional design practice. Grounded in long-term professional experience, it uses fictitious institutional formats and design experiments as tools for inspection and reflection. These formats function as interpretive devices, making visible how belief in novelty structures time, value, exhaustion, and meaning within design work, as well as the surplus of unused material and effort that such beliefs generate. While situated within design research, the project resonates with broader anthropological concerns around belief systems, ritualised professional behaviour, and the ways work cultures quietly establish what counts as meaningful. It does not claim anthropology as its discipline, but offers a designer's perspective on how shared beliefs are enacted, reproduced, and occasionally interrupted from within practice.

Keywords: novelty, design practice, belief systems, professional rituals, parafiction

Performative Spaces of Memory: An Anthropological Reading of Museum Scenography

Kerttu Männiste PhD candidate, Art Museum of Estonia
kerttu.manniste@ekm.ee

This presentation examines museums as sites of memory through the core theoretical framework of social anthropology, drawing in dialogue with museum studies and memory studies. It approaches cultural and collective memory not as a fixed repository of the past, but as a socially produced, performative, and embodied process that emerges through practice, materiality, and interaction. Within this perspective, museum spaces are understood as inherently non-neutral and deliberately constructed environments, shaped through architecture, scenography, and audio-visual mediation, to convey meaning, structure experience, and guide interpretation. From a social anthropological perspective, memory is understood as emerging through embodied practice. Museum visits are thus approached as situated social events in which visitors participate in the ongoing performance of memory by walking through space, observing, listening, and responding affectively. Scenography structures these embodied encounters and plays a decisive role in how personal memories intersect with institutional narratives and broader frameworks of collective remembrance. Focusing on museums dedicated to contested heritage and difficult histories, the presentation analyzes how exhibition architecture and scenography operate as cultural techniques of mediation. Spatial organization, material choices, lighting, sound, and immersive media are examined as tools through which museums choreograph visitors' movement, attention, and emotional engagement. These designed environments function as artificial yet meaningful settings that translate complex, often traumatic histories into experiential forms, enabling visitors to encounter the past through sensory and bodily involvement. The presentation further addresses the ethical and political implications of using scenographic and immersive strategies in museums dealing with difficult pasts. Ultimately, the presentation argues that the artificial and constructed nature of museum spaces is not incidental but central to their mnemonic efficacy: by staging memory through carefully designed environments, museums actively shape how collective memory is performed, embodied, and transmitted.

Keywords: Museum Scenography, Cultural Memory (Jan Assmann), Lieux de mémoire (Pierre Nora), Embodied Memory Practice, Difficult Heritage

Kerttu Männiste is an art historian, working at the Art Museum of Estonia since 2008. Her curatorial projects include international exhibitions *Repin. A Russian Master's Life and Work* in Finland (2013), *Abundance and Ephemerality. Still Lifes from Finnish and Baltic Collections* (2017), *The Dance of Colours. Finnish Modernist Art* (2023). The research topic of her doctoral thesis is performativity and scenography beyond theatre (in society, and especially in museums).

The Parable of the Nest — Textile Practice, Invisible Labour and Relational Anthropology in Creative Processes

Veronika Patrovič-Kočarikova

PhD candidate, The Academy of Fine Arts
and Design in Bratislava

veronika.patrovic-kocarikova@student.vsvu.sk

This paper proposes a practice-based, anthropologically situated reflection on creative processes through the lens of textile practice and relational fieldwork. Drawing from my ongoing doctoral research project *The Parable of the Nest*, I examine how textile processes can function as a method within cultural (social) anthropology, particularly in the study of invisible labour, care, and the creative agency embedded in everyday life.

My research departs from autobiographical experience of leaving home, instability of place, and the search for belonging—and expands into situated fieldwork in the Slovak village of Radošovce. There, I engage with elderly women whose lives have been structured by domestic, reproductive, emotional, and agricultural labour. Their everyday practices such as mending, cooking, embroidering, caring—are rarely named as artistic or innovative. Yet they constitute complex systems of embodied knowledge, aesthetic judgement, temporal organisation, and relational maintenance.

Rather than treating these practices as ethnographic “data,” I approach them as co-constitutive encounters. Influenced by feminist anthropology and care ethics, I position textile processes like stitching, mending, patchworking not only as metaphors but as epistemic tools. Sewing becomes a method of inquiry; repetition becomes analysis; material engagement becomes a way of thinking- with rather than thinking-about.

The project includes participatory installations such as *Invisible Work* by Women, where domestic objects are annotated with time-use data and testimonies, transforming quantitative information into tactile experience. Through durational performance, sound installation, textile archives, and collaborative embroidery, I explore how invisible rhythms of care can be made perceptible without extracting or aestheticising them.

Methodologically, the work intersects visual anthropology, sensory ethnography, and practice-led research. It engages relational anthropology by focusing not on exceptional genius, but on what might be described as fragile infrastructures of care: the ongoing practices that sustain social worlds. I treat creativity not as individual authorship, but as distributed, cumulative, and intergenerational.

This perspective contributes to current debates on “exceptional cases” in anthropology by reframing exceptionality not as deviation or singularity, but as a methodological moment in which ordinary, taken-for-granted practices become analytically visible. Instead of typologising or classifying, I remain with situated experience, its ambivalence, contradictions, and material specificity.

By foregrounding textile practice as a site of anthropological method, the paper argues that creative processes emerge within relational ecologies of care. These processes are not anomalies, but persistent negotiations of belonging, survival, and dignity. Through the figure of the nest, simultaneously shelter, labour, and departure, I propose a multilinear understanding of social life: one woven from threads of memory, gendered labour, and the continuous re-making of home.

Keywords: textile, tacit knowledge, artistic research, repetition, material culture, periphery, everyday life

Mentālās veselības un panākumu saistība

Gunta Ancāne

Prof. emer. Dr. med., Rīgas Stradiņa universitāte,
Ziemeļeiropas Mentālās veselības centrs
gunta.ancane@rsu.lv

Tēma par mentālās veselības saistību ar panākumiem kā indivīda, tā sabiedrības mērogā kļūst aktuāla. Nobela prēmiju ekonomikā 2025.gadā saņēmuši zinātnieki par cēloņseku attiecību atklāšanu starp cilvēku uzvedību, labsajūtu un valsts uzplaukumu.

Labsajūta ir PVO dotās veselības definīcijas stūrakmens. Tādējādi secināms par atklājuma rezultātu norādi uz valsts ekonomiskā uzplaukuma saistību ar valsts iedzīvotāju veselību. Ņemot vērā PVO definēto principu, ka psihiskā veselība nosaka fizisko veselību, ir pamats apskatīt jautājumu tieši šādā aspektā: valsts ekonomiskā uzplaukuma saistība ar iedzīvotāju psihisko veselību.

Nobela prēmijas ekonomikā 2025 laureāti secina, ka valstis uzplaukst, kad institūcijas apbalvo pūles, godīgumu, inovācijas, kad vara ir limitēta, kad cilvēki uzticas viens otram, kad kļūdas ir pieļaujamas, kad izglītība māca domāt nevis pakļauties. Valstis stagnē, kad vara ir nekontrolēta, likumi netaisnīgi, uzticēšanās ir zema, inovācijas apdraud elites, izdzīvošana ir aktuālāka kā attīstība, pieeja iespējām nevienāda. Rezultātā potenciāls pilnībā izmantots netiek. Līdzīgas kultūras apstākļos 30-50 gadu griezumā valstu diverģence var kļūt dramatiska.

Referātā tiks analizēts:

1. Latvijas “grūtā likteņa” mīts jeb psihiskās veselības trūkums cilvēkos kā cēlonis valsts neuzplaukšanai.
2. Cilvēku zema pašcieņa kā valsts neefektivitātes noteicēja. Tiks doti kliniski un sabiedrības dzīves ikdienas piemēri.

Atslēgas vārdi: mentālā veselība, sabiedrības uzvedība, panākumi

Enģeļi: mūsdienu naivisma mākslas un populārās angeloloģijas konteksts

Elizabete Taivāne

Dr.theol., Latvijas Universitāte,
HZF Teoloģijas un reliģijpētniecības nodaļa
elizabete.taivane@lu.lv

Īsi pirms 2025.g. Ziemassvētkiem man ir nācies vienlaikus saskarties ar enģeļu tēmu divos dažādos kontekstos. Lietuvā Vilkavišku katedrālē man bija iespēja apskatīt ne tikai iespaidīgu Betlēmi, bet arī milzīgu paštaisītu enģeļu kolekciju. Enģeļu figūras, kurus skolotājas pamudināti darināja vietējie skolēni, izmantojot gan dabas resursus, gan ierastos papīra un tekstila materiālus, tika novietoti baznīcā visur, kur vien varēja, kas radīja ļoti neparastu iespaidu. Tanī pašā Adventa laikā mani uzrunāja satrauktā Latvijas Romas Katoļu Vēstneša galvenā redaktore Ingrīda Lisenkova ar lūgumu paskaidrot mūsdienu cilvēku aizraušanos ar enģeļu tēmu. Īpaši žurnāla redakcijas locekļus interesēja Latvijā nesen parādījusies *Enģeļu skola* Maijas Kadiķes vadībā, kas mulsinot katoļticīgos. Meklējot informāciju par Maiju Kadiķi, atklāju, ka, šķiet, tāda pagātnei piederoša enģeļu būtība ir kļuvusi diezgan populāra mūsdienu Rietumu sabiedrībā. Enģeļu tēmu šodien ekspluatē diezgan bieži dažādos kontekstos, kas ir māksla, reliģija un pat terapija. Blakus mākslinieciskiem enģeļu tēliem, kas mēdz būt izpildīti dažādos stilos, visbiežāk naivisma stilā, pastāv cita veida enģeļu tēmas ekspluatācija, kas būtu daiļliteratūras rakstīšana par enģeļiem, liecību par enģeļu apmeklējumiem sniegšana dažādos formātos, *Enģeļu skola* un pat *angeloterapija*. Kas saista enģeļu būtību visās šajās aktivitāšu jomās? Kādas kārtējās izmaiņas Rietumu reliģiskajā domāšanā slēpjas aiz šīs modes tendences? Savā prezentācijā mēģināšu gan strukturēt pieejamo materiālu par jauno angeloloģisko tendenci, gan nonākt pie kopsaucēja jeb maģistrāla secinājuma par šīs parādības dabu. Pētījums ir starpdisciplinārs. Tas ir uz robežas starp reliģijas antropoloģiju un mākslas zinātne.

Atslēgas vārdi: Enģeļi, naivisms, Enģeļu skola, angeloloģija, Jaunais laikmets

Radoša identitāte un politisks lūzums: Mihaela Johana fon der Borha personības antropoloģiska analīze Polijas trešās dališanas kontekstā

Valda Jēkabsone-Valtere

Mg.philol., Latvijas Universitāte
valda.jvaltere@gmail.com

Šajā rakstā no sociālās, lingvistiskās un politiskās antropoloģijas viedokļa tiek pētīta Mihaela Johana fon der Borha, apgaismības laikmeta aristokrāta un intelektuāļa, radošās identitātes tapšana un pārveidošanās. Tajā īpaša uzmanība tiek pievērsta dziļajam vēsturiskajam lūzumam, ko iezīmēja Polijas trešā dališana 1795. gadā, kad cariskā Krievija anektēja Polijas teritorijas un nojauca Polijas valstiskuma institucionālos pamatus.

Balstoties uz Borha literāro daiļradi, vēstuļu mantojumu un arhīva dokumentiem, pētījumā tiek aplūkoti personības lūzuma, adaptācijas un pārveides procesi, kas atspoguļojas viņa tekstos. Analīzē personība netiek uzskatīta par statisku biogrāfisku kategoriju, bet gan par dinamisku konstrukt, ko veidojuši politiski lūzumi un sociokulturālās pārvietošanās.

Galvenais pētījuma jautājums ir par to, kā poļu patriots, Eiropas intelektuālis un apgaismības laika zinātnieks reaģēja uz politiskās varas radikālo transformāciju un kā šī reakcija atklāja viņa literārajā un vēstuļu diskursā. Ievietojot Borha rakstītos tekstus plašākā vēsturiskajā traumā, ko piedzīvoja Polijas muižniecība un izglītota elite, rakstā tiek pētīts, kā individuālā izpausme kļūst par līdzekli kolektīvās traģēdijas formulēšanai.

Metodoloģiski pētījums apvieno vēsturisko kontekstualizāciju ar rūpīgu teksta un diskursa analīzi, izmantojot sociālās un lingvistiskās antropoloģijas perspektīvas. Izmantojot šo starpdisciplināro pieeju, Borha daiļrade tiek interpretēta gan kā personisks emocionālu un ideoloģisku sarunu arhīvs, gan kā kultūras dokuments, kas atspoguļo plašākas impērijas dominēšanas un nacionālās suverenitātes zaudēšanas antropoloģiskās sekas.

M.J.Borha gadījums parāda, kā radošā izpausme rodas no individuālās rīcības, sociokulturālās vides un politiskās nestabilitātes mijiedarbības.

Atslēgas vārdi: M.J.Borhs, antropoloģija, Polijas trešā dališana, dokumentārais mantojums, identitātes veidošanās, personības lūzums, radošā izpausme

Radošās identitātes veidošanās trimdā: latviešu mākslinieku dokumentārais mantojums Latvijas Nacionālajā arhīvā

Agnija Lesničenoka

Mg. hist., Latvijas Nacionālais arhīvs
agnija.lesnicenoka@arhivi.gov.lv

Pētījums pievēršas trimdas latviešu mākslinieku radošajai identitātei, aplūkojot to kā sociāli un kultūrvīdē veidotu parādību, kurā mākslinieciskā darbība kļūst par nozīmīgu instrumentu latviskās identitātes saglabāšanai, pieredzes refleksijai un jaunu kultūras vērtību radīšanai svešumā. Pētījuma uzmanības centrā ir trimdas latviešu mākslinieku vizuālās dokumentārās liecības, kas glabājas Latvijas Nacionālajā arhīvā, un, kuras interpretētas sociālās un kultūras antropoloģijas skatījumā.

Latvijas Nacionālais arhīvs glabā lielāko latviešu trimdas un diasporas dokumentāro mantojumu Latvijā, kas aptver laika posmu no Otrā pasaules kara līdz mūsdienām un nāk no tādām pasaules valstīm kā ASV, Kanādas, Brazīlijas, Austrālijas, Lielbritānijas, Zviedrijas un Vācijas. Šo mantojumu veido organizāciju un personu fondi, tostarp arī mākslinieku personīgie arhīvi, kuros ietvertie dokumenti, mākslas darbu oriģināli un reprodukcijas atspoguļo latviskās identitātes saglabāšanas procesus svešumā.

Pētījumā analizēti vecākās un vidējās paaudzes trimdas mākslinieku dokumentārās liecības. Vecākās paaudzes mākslinieki turpināja vecmeistaru un Latvijas Mākslas akadēmijas tradīcijas, tādejādi saglabājot ciešu saikni ar latvisko identitāti. Vidējā paaudze, kura studijas akadēmijā paguva pabeigt vai uzsāka, bet nācās tās pamest kara un bēgļu gaitu dēļ, svešumā centās apvienot iegūtās tehniskās prasmes ar individuāla rokraksta un stila meklējumiem, ietekmējoties no brīvās Rietumu pasaules mākslas tendencēm. Abas paaudzes vienoja un būtiski ietekmēja Otrā pasaules kara pieredze un bēgļu gaitas, kas bieži tika reflektētas mākslas darbos.

Trimdas mākslinieku radošie procesi referātā analizēti antropoloģiskā aspektā kā individuālas un kolektīvas pieredzes atspoguļojums piespiedu migrācijas, kultūru adaptācijas, identitātes saglabāšanas un piederības meklējumu kontekstā. Pētījumā izmantotas kvalitatīvās pētniecības metodes: arhīva dokumentu (piezīmju, vēstuļu, skiču, fotogrāfiju, izstāžu dokumentācijas u.c.) interpretatīvi fenomenoloģiskā, vizuālā antropoloģijas un naratīvā analīze.

Pētījuma galvenais mērķis ir analizēt, kā latviešu trimdas mākslinieku vizuālās un dokumentārās liecības atspoguļo radošo identitāti, pieredzi un kultūras adaptāciju svešumā, vienlaikus aktualizējot arhīvu kā nozīmīgu antropoloģisku pētniecības lauku, kurā apvienojas arhīvinātne, antropoloģija un mākslas pētniecība.

Atslēgas vārdi: latviešu trimda, trimdas mākslinieki, radošā identitāte, dokumentārais mantojums, Latvijas Nacionālais arhīvs

Starp kanonu un ikdienas realitāti: Gavriila Frolova ikonu gleznošanas radošais process

Līga Šlakota

Doktorantūras studente, Latvijas Mākslas akadēmija
liiga.slakota@gmail.com

Referātā aplūkots vecticībnieku ikonu gleznotāja Gavriila Frolova (1854–1930) radošā prakse, analizējot to kultūras (sociālās) antropoloģijas pētniecisko metožu kontekstā. Pētījuma mērķis ir parādīt, kā ikonu glezniecības tehnoloģija, materiālu izvēle un stilistiskās iezīmes veidojas kā sociāli, telpiski un biogrāfiski nosacīts radošais process, nevis individuālas estētiskas izvēles rezultāts.

Balstoties biogrāfiskajā pieejā, vecticībnieku kultūras un vizuālajā analīzē, referātā tiek aplūkotas Frolova dzīves un darba trajektorijas dažādās vietās — Rēžicē (Rēzeknē), Maskavā un Pričudjē Peipusa ezera krastos — un analizēts, kā pārvietošanās, darbnīcu vide, meistarību loks un kopienas struktūra ietekmēja viņa glezniecības stilu un tehnoloģiskos risinājumus.

Īpaša uzmanība veltīta radošā procesa tehnoloģiskajiem aspektiem: ikonu pamatņu maiņai, pigmentu izvēlei, krāsu jaukšanas paņēmieniem un to pieejamībai konkrētos reģionos. Šie materiālie faktori interpretēti kā nozīmīga sociālās realitātes daļa, kas atklāj mijiedarbību starp kanonisko tradīciju, ekonomiskajiem apstākļiem un vietējās kopienas vajadzībām.

Referāts izceļ arī — stilistiskas atkāpes un tehnoloģiskas variācijas Frolova darbībā — kā analītiski nozīmīgus brīžus, kas ļauj saskatīt spriedzi starp normu un radošo adaptāciju vecticībnieku ikonogrāfijas tradīcijā. Tādējādi Gavriila Frolova piemērs ļauj ikonu glezniecību aplūkot kā kolektīvi regulētu, bet vienlaikus dinamisku radošu praksi, kurā individuālā pieredze, telpa un sociālā vide veido neatņemamu radošā procesa daļu.

Atslēgas vārdi: Gavriils Frolovs, vecticībnieki, ikonu glezniecība, Rēzekne, glezniecības tehnoloģija

No kvalitatīvas interpretācijas līdz kvantitatīvai analīzei: mākslas vēsturnieka prakses transformācija mākslas darba autorības noteikšanā

Sanita Bitko

Maģistrantūras studente, Latvijas Mākslas akadēmija,
<http://arthistorylatvia.org>
sanita.bitko@gmail.com

Mākslas darba autorības noteikšana mākslas vēsturē tradicionāli balstījusies kvalitatīvās metodēs – stilistiskā un formālā analizē, kā arī profesionālajā pieredzē. Šāda pieeja nostiprinājās jau 19. gadsimtā un turpināja attīstīties līdz pat mūsdienām. Autorības lēmums šajā modeli balstījās interpretācijā, vizuālajā atmiņā un individuāli argumentētā salīdzinājumā. Mākslas vēsturnieks šajā modeli bija galvenais analītiskais instruments – viņa redze, pieredze un spēja atpazīt rokrakstu noteica secinājumu kvalitāti.

Digitālajā laikmetā šī prakse piedzīvo metodoloģisku transformāciju. Trīsdimensionālā (3D) modelēšana, morfometriskā analīze un statistiskās metodes ļauj stilistiskās pazīmes pārvērst izmērāmos datus un analizēt tās ar matemātiskiem instrumentiem. Tādējādi tiek definēti konkrēti parametri – attālumi, proporcijas un telpiskās attiecības –, kurus iespējams statistiski salīdzināt. Tās ir formālās pazīmes, kuras tradicionāli tika vērtētas intuitīvi, bet kuras cilvēka uztvere vien nevar konsekventi kvantificēt vai reproducēt ar vienādu precizitāti.

Autorības noteikšana tādējādi pāriet no interpretācijā balstītas metodoloģijas uz modeli, kur secinājumi tiek balstīti empīriski pārbaudāmos un atkārtojamos mērījumos, padarot tos mazāk atkarīgus no individuālā pētnieka redzējuma.

Atslēgas vārdi: autorības noteikšana, 3D skulptūru modeļi, metode, 17.–18. gadsimts, tēlniecība

Starpdisciplināras pieejas vizuālajā mākslā: Latvijas Nacionālā mākslas muzeja kuratoriālā pieredze un metodoloģija

Ginta Gerharde-Upeniece

Dr.art., Latvijas Mākslas akadēmijas pētniece un lektore;
Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, Latvijas
Vizuālās mākslas departamenta vadītāja
ginta.gerharde-upeniece@lnmm.gov.lv

Muzeji, īstenojot savu misiju sabiedrības labā, arvien biežāk kļūst par institūcijām, kas ne tikai reaģē uz aktuālajiem procesiem, bet arī prognozē ideju attīstību, plānojot izstādes vairāku gadu perspektīvā. Latvijas Nacionālais mākslas muzejs (LNMM) ir uzkrājis ievērojamu pieredzi starptautiskajā izstāžu aprītē, sadarbojoties ar ārvalstu partneriem un īstenojot ceļojošas izstādes un deponējumus. Līdzās tam muzeja praksē arvien nozīmīgāku vietu ieņem starpdisciplināri projekti, kas paplašina tradicionālās vizuālās mākslas interpretācijas robežas.

Starpdisciplināritātes jēdziens bieži tas tiek lietots kā dažādu jomu līdzspastāvēšanas apzīmējums, taču konceptuāli pamatota nozaru sinerģija paredz strukturētu un mērķtiecīgu sadarbību. Kā norāda muzeoloģijas pētnieki Claire Merleau-Ponty un Jean-Jacques Ezrati izdevumā *L'exposition: théorie et pratique* (2005), izstāde var ietvert daudzveidīgas vēstījuma formas, bet kuratora uzdevums ir mediēt starp vizuālo naratīvu un apmeklētāju. Referātā analizēti vairāki jautājumi: kāda ir citu nozaru klātbūtnes nozīme vizuālās mākslas izstādēs, kā tiek strukturēta dažādu disciplīnu mijiedarbība un vai nozaru sintēze rada paplašinātu vēstījumu. LNMM pieredze ļauj identificēt vairākus sadarbības modeļus. Viens no tiem ir **vizuālās mākslas dialogs ar vēsturi**, kas aktualizē mākslas darba nozīmi sociālpolitiskā un kultūrvēsturiskā kontekstā (piemēram, izstādes “1914” un “Latvijas gadsimts. Muzeji valsts simtgadei”). Cits modelis ir **vizuālās mākslas un literatūras mijiedarbe**, kas paplašina interpretācijas lauku, integrējot tekstuālos naratīvus (piemēram, “Portrets Latvijā. 20. gadsimts. Sejas izteiksme” un “Tēlu maldos: pilsēta latviešu modernistu vērojumā”). Savukārt mūsdienu praksē arvien nozīmīgāka kļūst **vizuālās mākslas, zinātnes un mūzikas mijiedarbe**, ko ilustrē starptautiski projekti, kuros mākslas darbi interpretēti dialogā ar muzikāliem un zinātniskiem impulsiem.

Analīze rāda, ka veiksmīgs starpdisciplinārs projekts parasti veidojas ap vienu centrālo disciplīnu, kas kalpo kā konceptuālais pamats, savukārt citas jomas to papildina ar specifiskām metodēm. Būtiska ir profesionāļu līdzdalība katrā iesaistītajā jomā, kā arī skaidra komunikācijas stratēģija, kas palīdz apmeklētājam uztvert disciplīnu mijiedarbību. Referāts piedāvā LNMM pieredzes analīzi kā pamatu plašākai diskusijai par starpdisciplināritātes lomu mūsdienu muzeju darbībā, akcentējot konceptuālo precizitāti, profesionālu sadarbību un pārdomātu kuratoriālo mediāciju.

Atslēgas vārdi: starpdisciplināritāte, muzejs, izstāde, vizuālā māksla, vēsture, literatūra, zinātne

LSNL Mākslas rūpniecības sekcija: estētikas un institucionālās struktūras analīze

Zane Bērziņa

Bc. art., Latvijas Mākslas akadēmija
z_berzina@yahoo.com

Latvju Sieviešu Nacionālā Līga (LSNL) bija viena no lielākajām sieviešu organizācijām 20. gadsimta 20. līdz 40. gadu sākumam Latvijā. Tā sastāvēja no vairākām sekcijām, piemēram, Mākslas rūpniecības sekcijas, kura darbojās LSNL ietvaros ar skaidru administratīvu pārvaldību, budžetu, gada pārskatiem un attīstības stratēģiju, vienlaikus radot tekstilmākslas darbus, kas reprezentēja nacionālo kultūru.

Minētā biedrība un sekcija bija populāras 20. gs. starpkaru laika Latvijā, tomēr vēlākajos gados tikusi aizmirsta, tās skola pārsaukta un apvienota, neliels daudzums tekstildarbu saglabāti. Mākslas rūpniecības sekcijā apvienojas kultūras antropoloģijas un sociālās vēstures pieejas, to analizējot kā estētisku un sociālu projektu, jo tās organizētajosursos un skolā veidoti darbi aušanas, adīšanas un paklāju siešanas tehnikās, kas var tikt skatīta kā sociāla prakse, tajā pašā laikā parādot arī piemēriem arī sekcijas tekstildarbu stilistiku.

Izmantojot kvantitatīvi–kvalitatīvu pieeju un analizējot sekcijas darbības pārskatu skaitliskos datus (biedru skaita dinamika nodaļās, audzēkņu skaitsursos un vēlāk Daiļaušanas skolā, sarāzotie un realizētie tekstildarbi, daļība izstādēs) ar diskursīvu tekstu interpretāciju, var rekonstruēt sekcijas darba intensitāti un institucionālo mērogu. Skaitliskā analīze rāda profesionalitātes pieaugumu un darbības paplašināšanos noteiktos periodos, vienlaikus atklājot svārstības, kas saistāmas ar plašāku ekonomisko un politisko kontekstu.

Kvalitatīvā analīze parāda, kā organizācija savos gada pārskatos interpretēja sasniegumus, uzsverot gan darbu skaitu, gan to nacionālo raksturu un sadarbību ar māksliniekiem. Tādējādi skaitliskie rādītāji funkcionē ne tikai kā statistika, bet arī kā pašreprezentācijas veids.

Pētītās nacionāli orientētus darbus un vienlaikus sieviešu profesionālo prasmju nodrošināšanu, ienākumu iespējas un sociālo mobilitāti, var gūt priekšstatu par Mākslas rūpniecības sekcijas sociālo lomu. Kvantitatīvie rādītāji atklāj darbības izaugsmi, savukārt kvalitatīvā interpretācija – nacionālās identitātes veidošanu, sieviešu profesionālās pašapziņas stiprināšanu un politiskās vai ekonomiskās varas mehānismus.

Arhīva materiālu analīze ļauj secināt, ka sekcijas darbībā estētiskā puse un organizācija bija savstarpēji atkarīgas, veidojot nozīmīgu ieguldījumu Latvijas kultūras telpā 20. gadsimta starpkaru periodā.

Atslēgas vārdi: Latvju Sieviešu Nacionālā līga, Mākslas rūpniecības sekcija, lietišķā māksla, mākslinieku meti, 20. gs. 20. – 30. gadi

Atmiņas materialitāte Arnolda Andersona un Miķeļa Mūrnieka vizuālajā praksē

Auguste Petre

Akadēmiskās doktorantūras studente,
Latvijas Mākslas akadēmija; neatkarīgā kuratore
auguste.petre@gmail.com

Autore pievēršas 1990. gados dzimušo Latvijas mākslinieku paaudzei, analizējot, kā mantotā postsociālisma kultūras atmiņa tiek artikulēta un materializēta laikmetīgajā vizuālajā mākslā. Referāta tēma balstās antropoloģiskā pieejā kolektīvās identitātes un piederības formu izpētē, kas pēdējos gados kļuvusi nozīmīga arī laikmetīgās mākslas un vizuālās kultūras pētniecībā.

Ievērojamās grāmatas *Café Europa* (1996) ievadā tās autore, horvātu rakstniece un žurnāliste Slavenka Drakuliča (*Slavenka Drakulić*) raksturo savas attiecības ar vietniekvārdu “mēs”, kas sociālisma ietvaros tika apzināti kultivēti, lai motivētu kopības un piederības izjūtu. Viņa uzsver, ka komunistiskajā sabiedrībā “nepastāvēja jebkāda cita gramatiskā izteiksme” (Drakulić 1996, 2), un šis atzinums precīzi raksturo Austrumeiropā ilgstoši pastāvējušo kolektīvās identitātes modeli, kura ietekme ir jūtama arī nākamajā — pēc komunisma — paaudzē. Baltijas valstu kontekstā tas attiecināms uz šī brīža trīsdesmitgadniekiem — vēlinajiem mīleniņiem un agrīnajiem *Gen Z* pārstāvjiem, kas dzimuši laika posmā no 1991. līdz 1999. gadam¹ un definējami kā pirmā postsociālisma jeb postpadomju paaudze (Yurchak 2005; Martínez 2021). Pēdējos gados šis “mēs” identitātes un postsociālās piederības pētniecība ir kļuvusi par nozīmīgu tendenci gan sociālantropoloģijā, gan vizuālās kultūras un mākslas teorijā.

Autore analizēs divu latviešu mākslinieku — Arnolda Andersona (1991) un Miķeļa Mūrnieka (1995) — darbus postkoloniālā un postsociālā kontekstā. Arnolda Andersona glezniecības analīze fokusējas uz bērnības atmiņu un subjektīvās pieredzes artikulāciju, pētot pieaugšanu kā homoseksuālam vīrietim postsociālisma Latvijas vidē un politisko varas attiecību vizualizāciju caur seksualizētu prizmu. Savukārt Miķeļa Mūrnieka prakses analīze pievēršas postpadomju ikonogrāfijas absurdajiem elementiem, kas tiek transformēti skulpturālos objektos; īpaši spilgts piemērs ir darbs “*Mēsla gabals*” (2020), kurā ironiskā veidā tiek reinkarnēts Staļina tēls, par galveno materiālu izmantojot govju fekālijas.

Noslēgumā analīze balstās gan mākslas darbu konceptuālajā (saturiskajā) izvērtējumā, gan — īpaši — materialitātes izpētē, pievēršoties materiālajai aģencei un nozīmēm, ko mākslinieki piešķir izmantotajiem materiāliem. Kopumā tiek uzdots jautājums: kā postsociālisma paaudzes mākslinieki vizuāli pārrunā sociālistiskās pagātnes paliekošos simbolus, afektus un diskursus, un kā atmiņas materialitāte kļūst par centrālu izteiksmes stratēģiju laikmetīgajā mākslā?

Atslēgas vārdi: Latvijas laikmetīgā māksla; materialitāte; nostalgija; deviņdesmitie; postsociālisma atmiņa

Auguste Petre (1993) ir neatkarīga kuratore un galerijas ASNI līdzdibinātāja. Viņa ir ieguvusi maģistra grādu mākslas vēsturē un kuratoriālajās studijās Latvijas Mākslas akadēmijā un pašlaik turpina doktora studijas. Petres galvenās interešu jomas ir materialitāte un postsociālistiskā identitāte Baltijas mākslā. Kopš 2021. gada A. Petre ir lektore Latvijas Mākslas akadēmijā. Viņa ir kūrējusi vairāk nekā 20 laikmetīgās mākslas izstādes ar starptautisku mākslinieku līdzdalību, kā arī ir vairāku izstāžu koncepciju un tekstu autore. 2026. gadā A. Petre (kopā ar E. Drāki) nominēta pirmajai Latvijas Mākslas gada balvai kategorijā “Gada kurators”.

¹ Šo laika ietvaru jāuztver kā aptuvenu paaudzes robežu. Piederības fluiditāte individuālos gadījumos ir atkarīga no izaugšanas apstākļiem: vides, ģimenes vērtībām, sociālā konteksta.

1980.–1990. gadu fotogrāfu darbi vizuālās antropoloģijas skatījumā: Ina Stūre un Inta Ruka

Liāna Ivete Žilde

Akadēmiskās doktorantūras studente, zinātniskā asistente,
Latvijas mākslas akadēmija
liana.zilde@gmail.com

Referāts piedāvā ieskatu starpdisciplināras pieejas izmantošanā 1980.–1990. gadu Latvijas fotogrāfu darbu un arhīvu analizē, apvienojot mākslas vēstures, kritiskās teorijas un vizuālās antropoloģijas pētnieciskos instrumentus. Tiek apskatīti divu atšķirīgu Latvijas autoru – Inas Stūres (1958–2006) un Intas Rukas (1958) – fotogrāfijas darbi un arhīvi, kas veidojušies vienā laika posmā – padomju sistēmas norietā, pārejas periodā un neatkarības sākumposmā. Pēc formas izteikti atšķirīgi, abu fotogrāfu darbi piedāvā intīmu skatījumu uz pārmaiņu periodu mājas un ģimenes vidē. Referāta mērķis ir iezīmēt, kā vizuālās antropoloģijas perspektīva var papildināt konkrētu arhīvu analīzi, pētot fotogrāfiju ne vien kā mākslas darbu, bet kā sociālu praksi un materiālu liecību kopumu.

Ina Stūre savos darbos izmantoja ekspresīvu, simbolismā balstītu vizuālo valodu, eksperimentālas un multimedialas tehnikas, visbiežāk strādājot savā lauku mājā un sadarbojoties ar ģimenes locekļiem un draudzenēm. Viņas arhīvs ietver ne tikai mākslas darbus, bet arī plašu vernakulārās, ģimenes un ceļojumu fotogrāfijas klāstu. Šie attēli vienlaikus funkcionē kā laikmeta vides, interjeru, kultūras un sadzīves rituālu dokumentācija, un kā izejmateriāls mākslas darbu radīšanā. Vizuālās antropoloģijas pieeja ļauj analizēt šo arhīvu kā vienotu vizuālu ekosistēmu, apšaubot hierarhisku dalījumu “mākslas” un “ne-mākslas” attēlos un pievēršot uzmanību attēlu materialitātei, aprītei un pārveidei.

Intas Rukas melnbaltā dokumentālā fotogrāfija bieži tiek raksturota kā “antropoloģiska” – viņas ilgtermiņa darbi ar konkrētām kopienām (Balvu pagasta iedzīvotāji sērijā “Mani lauku ļaudis” vai Āgenskalna mājas kaimiņi darbā “Amālijas iela 5a”) balstās cilvēciskā interesē un attiecībās ar fotografētajiem. Referātā tiks problematisēts, ko nozīmē antropoloģisks skatījums fotogrāfijā un kā tas atšķiras no dokumentālas pieejas – pievēršoties ne tikai attēla saturam, bet arī attiecību veidošanai un reprezentācijas ētikai.

Atsaucoties uz Elizabetu Edvardsu (Elizabeth Edwards), vizuālās antropoloģijas metodoloģija piedāvā analizēt attēlu “sociālo dzīvi” un trajektorijas: kādos kontekstos tie radīti, kā lietoti, izstādīti, publicēti un pārinterpretēti. Pievēršoties dažādiem slāņiem – laikmeta un dzimtes pieredzei, sociālām attiecībām, radošām stratēģijām un attēlu materialitātei, starpdisciplināra pieeja ļauj paplašināt pētījuma lauku un analizēt formāli atšķirīgu fotogrāfijas darbu nozīmes veidošanos un transformēšanos no to tapšanas brīža līdz mūsdienām.

Atslēgas vārdi: fotogrāfija, vernakulārā fotogrāfija, arhīvs, vizuālā antropoloģija, materialitāte

No teksta uz attēlu: vizuālās folkloras pētniecība Latvijā

Sindija Anča

Mg. art., Latvijas Universitāte
sindija.anca@lu.lv

Jau kopš folkloristikas nozares pirmsākumiem, tās centrā atradušās kultūras mantojuma verbālās liecības – tautasdziesmas, pasakas, teikas, mīklas un citi mutvārdu folkloras žanri. Arī mūsdienās folkloristika lielā mērā saglabājusi uz tekstu orientētu ievirzi, kurā attēls nereti parādās tikai kā ilustratīvs vai palīgmateriāls, nevis kā primārs analīzes objekts. Vienlaikus pēdējo trīs desmitgažu laikā attēlu loma kultūrā ir strauji pieaugusi: radīšana un izplatīšana kļuvusi pieejama ikvienam, bet kognitīvās psiholoģijas pētījumi uzsver attēla nozīmīgo lomu domāšanā, emocionālajā uztverē un komunikācijā (Barry, 2020: 4). Arī humanitārajās zinātnēs vērojama pakāpeniska pāreja no dominējošās tekstuālās paradigmas uz interesi par attēlu kā autonomu neverbālu nozīmes nesēju (Mitchell, 1994: 11), uzsverot attēla vēl neizpētīto potenciālu. Šajā kontekstā aktualizējas nepieciešamība sistemātiski izvērtēt vizuālās folkloras pētniecības iespējas un metodoloģiju.

Lai gan “vizuālās folkloras” jēdzienu iespējams izprast dažādi, šajā referātā tas apzīmē tautas radošās tradīcijas, kas izpaužas vizuālos veidos (ornamentos, amatniecībā un dizainā, rituālu vizualitātē un tamlīdzīgi). Latvijā vizuālās folkloras kontekstā visplašāk skatīti tautastērpi un ornamenti, un to pētījumos visbiežāk izmantota metodoloģija, kas aizgūta no valodniecības un citām uz tekstu orientētām nozarēm. Ornamentu pētniecībā līdz šim noderējusi arī folkloristikā populārā strukturālā analīze (Bīne, 1936; Klētnieks, 1990; Рыжакова, 2002; Celms, 2007), līdzīgu pieeju, atsaucoties uz latviešu autoru darbiem, izmantojis arī lietuviešu pētnieks Vītauts Tumēns (Tumēns, 2003, 2014). Tekstā balstītas pieejas palīdz interpretēt vizuālo, taču ne vienmēr ļauj aptvert visu specifiku.

Šajā referātā apskatītas latviešu ornamentu pētniecības tradīcijas, kā arī iezīmēti iespējamie metodoloģiskie paplašinājumi, balstoties vizuālās kultūras pētniecības pieejās. Līdzās strukturālajai analīzei tiks akcentēta arī ikonoloģijas pieeja, dizaina pētniecība (*research through design*) un arī autoetnogrāfiskās perspektīvas piensums, ņemot vērā autores profesionālo pieredzi dizainā. Šie metodoloģiskie “tilti” ļauj aktualizēt jautājumu par folkloras un individuālās jaunrades robežām mūsdienās.

Atslēgas vārdi: ikonoloģija, latvju raksti, research through design, strukturālā analīze, tradicionālais ornamenti

Vizuālie kodi un skatītāju dalījums: homoerotisko tēlu recepcija Mediči laika Florencē

Dace Perera

Akadēmiskās doktorantūras studente,
Latvijas mākslas akadēmija
daceperera@gmail.com

Lorenzo de Mediči laika Florence bija viens no nozīmīgākajiem renesanses intelektuālajiem un mākslinieciskajiem centriem, kur politiskā vara, humānisma idejas un neoplatonisma filozofija veidoja īpaši daudzslāņainu vizuālās kultūras vidi. Mediči patronāžas apstākļos tapušie tēli nereti apvienoja klasiskās mitoloģijas, filozofisku alegoriju un erotisku nozīmju slāņus, padarot interpretāciju atkarīgu no skatītāja izglītības, sociālā statusa un kultūras kompetences. Šādā kontekstā homoerotiskie vizuālie kodi varēja būt vienlaikus redzami un slēpti, funkcionējot atšķirīgi dažādās auditorijās.

Referāta mērķis ir analizēt, kā homoerotisko tēlu vizuālie kodi strukturēja skatīšanās režīmus un veidoja sociāli diferencētu skatītāju Mediči laika Florencē. Pētījuma centrālais jautājums ir, kā un kāpēc vieni un tie paši tēli tika nolasīti atšķirīgi — vai netika nolasīti vispār — un kā šo atšķirību iespējams skaidrot ar konkrētās kultūrvides intelektuālajiem un sociālajiem nosacījumiem. Īpaša uzmanība pievērsta skatītāja dalījumam starp sekulārām un garīgām interpretācijas kopienām, kā arī neoplatonisma iespējai kalpot par vizuālās retorikas un filozofiskas aizsegvalodas mehānismu.

Metodoloģiski pētījums balstās vizuālās kultūras un recepcijas teorijā, skatot skatītāju nevis kā pašsaprotamu vēsturisku figūru, bet kā kultūras praksēs konstruētu interpretācijas pozīciju. Analīze pievēršas vizuālo kodu nolasīšanas un nenolasīšanas mehānismiem, iezīmējot, kā tēli paredz noteiktus skatītājus un vienlaikus izslēdz citus. Šāda pieceja ļauj pārvietot uzmanību no ikonogrāfiska satura uz skatīšanās procesu un tā sociālajiem priekšnosacījumiem.

Referāts tiecas sniegt ieguldījumu renesanses vizuālās kultūras pētniecībā, piedāvājot skatītāju kā analītisku kategoriju, kas izriet no konkrētas kultūras un varas attiecību struktūras. Rezultātā pētījums piedāvā ietvaru, kas ļauj precizēt “skatītāja” definīciju un tās pielietojamību plašākā disertācijas kontekstā.

Atslēgas vārdi: Renesanse; Florence; Mediči; homoerotiskie kodi; vizuālā recepcija; skatītāja konstruēšana; skatīšanās režīmi

Popes muižas īpašnieka Karla fon Bēra (1836-1909) komunikācijas liecības psiholoģiskā portreta modelēšanai

Roberts Grinbergs

Akadēmiskās doktorantūras students,
Latvijas mākslas akadēmija
fongrinbergs@gmail.com

Izmantojot kvantitatīvo un kvalitatīvo metožu savienojumu antropoloģiskajā analīzē, referāta mērķis ir no pieejamām starpkultūru komunikāciju liecībām modelēt psiholoģisko portretu divu 19. gadsimta beigu un 20. gadsimta sākuma Baltijā lielāko muižu īpašniekiem, lai noteiktu personīgo rakstura iezīmju lomu muižu saimniecību pārvaldībā un attīstībā. Personiskajās sarakstēs, pierakstos un līdzcilvēku atmiņās atklāt muižu īpašnieku domāšanas veidu.

Meklēt cēloņu seku saikni, lai skaidrotu abu muižu īpašnieku personīgās attieksmes lomu muižu arhitektonisko, māksliniecisko un etnogrāfisko vērtību attīstībai un saglabāšanai līdz mūsdienām.

Atslēgas vārdi: Kurzemes muižniecība, psiholoģiskais portrets, starpkultūru komunikācija, Dundagas muiža, Popes muiža

Session IV: Radošā procesa antropoloģiskās izpētes avoti un metodes

Mākslinieciskā brīvība un cenzūra Latvijā: vēsturiskā atmiņa un mūsdienu izaicinājumi

Agita Gritāne

Ph.D., Latvijas Mākslas akadēmija
agita.gritane@lma.lv

Referāts pievēršas mākslinieciskās brīvības un cenzūras problemātikai Latvijā, analizējot šo jautājumu vēsturiskās atmiņas un mūsdienu kultūrpolitisko procesu kontekstā. Pētījuma mērķis ir noskaidrot, kā vēsturiskā cenzūras pieredze ietekmē mūsdienu izpratni par māksliniecisko brīvību un kā šī ietekme izpaužas gan institucionālajā praksē, gan pašu mākslinieku pieredzē. Pētījums balstās kvalitatīvā pieejā, apvienojot vēsturisko un diskursa analīzi ar intervijām, kurās atklājas mūsdienu mākslinieku pieredze, sastopoties ar dažādām redzamām un neredzamām ierobežojumu formām kultūras telpā.

Referātā īpaša uzmanība pievērsta cenzūras izpausmju pārejai no tiešas valsts kontroles uz netiešākām ietekmes formām, tostarp institucionālu piesardzību, publiska spiediena mehānismiem, interpretācijas konfliktiem un pašcenzūru. Pētījuma rezultāti liecina, ka, lai gan formālas cenzūras mehānismi demokrātiskā sabiedrībā ir mazinājušies, māksliniecisko brīvību joprojām ietekmē vairāki netieši ierobežojoši faktori. Intervijas ar māksliniekiem parāda, ka šie izaicinājumi bieži izpaužas kā bailes no publiska nosodījuma, institūciju piesardzība un nevēlēšanās uzņemties risku pretrunīgu tēmu interpretācijā. Tādējādi pētījums ļauj secināt, ka mākslinieciskā brīvība nav reducējama vienīgi uz juridiski garantētu tiesību kopumu, bet ir cieši saistīta ar demokrātiskas sabiedrības briedumu, institucionālo drosmi un spēju uzturēt atvērtu, kritisku un daudzbalssīgu kultūras telpu.

Atslēgas vārdi: mākslinieciskā brīvība; cenzūra; vēsturiskā atmiņa; pašcenzūra; kultūrpolitika

Mentālās Atlantīdas meklējumi. Dienasgrāmata kā antropoloģiskās studijas avots

Ojārs Spārītis

Dr.habil.art., Latvijas Mākslas akadēmija
osparitis@gmail.com

Referāta mērķis ir modelēt trīs 20. gadsimta atšķirīgu paaudžu un pieredžu personību motivāciju sevī, sociālās vides un laikmeta raksturošanā izmantojot dienasgrāmatas kā izpētes avotu.

Memuāri, atmiņu stāsti, ikdienu dokumentējošas piezīmes un dienasgrāmatas ir nozīmīga individuālās atmiņas dokumentējuma forma, kuru plaši izmanto jebkuras nozares personību dzīves gājuma, tā peripetiju un pasaules uztveres izziņai. Šādu subjektīvo dokumentu sabiedriskais nozīmīgums piešķir tiem zinātnisku avotu nozīmi. Tajos fiksētie fakti iegūst zinātnisku faktu statusu un kļūst par padziļinātas antropoloģiskas izpētes datu bāzi. Uz šādu individuālās atmiņas faktu bāzes lielā mērā balstās personības psiholoģijas un rīcības motivācijas analīze.

Referāta uzdevums ir analizēt trīs gadījumus, kuros dienasgrāmata kā laikmeta dokuments kalpo par tās autora psiholoģiskā portreta izejmateriālu. Kā pirmais tiktu apskatīts Rīgas baltvāciešu ģimenē 1904. gadā dzimušās pusaudzes

Dagmāras Kopštālas piemērs 13 gadu vecumā (!) sākot rakstīt dienasgrāmatu par eksistenciāliem I Pasaules kara notikumiem Rīgā un to atbalsīm Vecmīlgrāvī. Kā otro piemēru tēmas ilustrācijai ir paredzēts rekonstruēt starpkaru periodā briedumu sasniegušā Ziemupes iedzīvotāja Andreja Zēberga dienasgrāmatu 1930. gada šķērsgriezumā, kas ļauj izprast gan jauna vīrieša ikdienas gaitas, gan laikmeta kontekstu. Pēc referāta autora domām jaunas atziņas personības radošo izpausmju analīzē var sniegt 1926. gadā dzimušās baltvācietes Gizelas Natālijas Grādneres mūža otrajā pusē – 1999. gadā publicētā dienasgrāmatas rakstura bērības atmiņu grāmata “Tantes ar klikšķiem” (Tanten mit Tick. Baltische Erzählungen). Ar trīs ceturtdaļgadsimtu lielu laika distanci grāmatas autorei ir bijis svarīgi no jauna iedzīvoties savā pusaudzes pasaulē, lai bērna uztverei dabiskas naivitātes spoguļi vērotu “neizprotamo” pieaugušo pasauli.

Atslēgas vārdi: antropoloģija, dienasgrāmata, dokuments, personības psiholoģija, individuālā atmiņa, baltvācieši

Ojārs Spārītis (1955), Dr. habil.art., mākslas vēstures profesors Latvijas Mākslas akadēmijā, Doktorantūras programmas direktors.

Attēls kā epistemoloģisks aģents: mākslinieciskā trajektorija vizuālās antropoloģijas paplašinājumā

Evija Stirna

Mg. sc. soc., Rīgas Stradiņa universitāte, Mg. sc. pol.,
Latvijas Universitāte; Latvijas antropologu biedrība
evija.stirna@gmail.com

Mūsdienu sociālajā un vizuālajā antropoloģijā attēls vairs netiek uztverts tikai kā ilustratīvs materiāls vai estētisks objekts, bet kā autonomas zināšanu nesējs, sociālās realitātes strukturēšanas mehānisms un domāšanas metode.

Referāts piedāvā skatījumu uz attēlu analīzi kā pētniecisku metodi, kas ļauj izziņāt radošos procesus, kā arī pārmaiņas sabiedrībā, sociālo spriedzi, robežstāvokļus un identitātes transformācijas. Vizuālās māksla ir interpretējama, nevis kā radošās darbības galamērķis, ilustrācija vai dokumentāls materiāls, bet kā domāšanas un izziņas metode pati par sevi. Šajā kontekstā mākslas process var būt interpretējams kā vizuālās antropoloģijas pētnieciskā metode, kurā attēls kļūst par domāšanas instrumentu - izziņa rodas materiālā un iemiesotā darbībā. Radošajā procesā mākslas darbs netiek uztverts kā gala rezultāts, bet kā trajektorijas mezgls, kas ved pie nākamā attēla. Šī secība atklāj, ka interpretācija nenotiek tikai retrospektīvā analīzē, bet ir integrēta arī pašā radīšanas aktā. Attēls šeit darbojas kā aģents, kas strukturē pētnieka turpmāko domāšanu un rīcību.

Franz Boas un *Claude Lévi-Strauss* uzsvēra formas strukturējošo nozīmi kultūras domāšanā. No agrīnās strukturētas kultūras loģikas formas interpretācijas, sociālantropoloģiskā domāšana ir virzījusies uz izpratni par formu kā procesa un aģentivitātes skatījumu. Referātā, balstoties *Sarha Pink*, *Tim Ingold*, *Roger Canals*, *Jane Bennett* atziņās, forma tiek konceptualizēta kā situatīva, materiāli iemiesota, multimodāla un sociālajās attiecībās pamatota izziņas prakse. Proti, zināšanas rodas kustībā starp materiālu, ķermeni un vidi, kas akcentē empīrisku novērojumu un subjektīvās pieredzes nozīmi. Referāts piedāvā skatīt vizuālās mākslas interpretāciju kā dinamisku procesu, kura nozīme tiek radīta dialogā starp attēlu, kultūras kontekstu un pētnieku.

Īpaša uzmanība tiks pievērsta brīžiem, kuros sabiedrības ierastā vide zaudē stabilitāti. Šādos apstākļos attēls var funkcionēt kā spriedzes indikators, kolektīvās trauksmes vai pretestības vizuāls atainojums, attēlu interpretācijai kļūstot par metodi, kas ļauj nolāst ne tikai redzamo, bet arī neizteikto tukšumu, varas attiecības un robežas. Vienlaikus vizuālā antropoloģija ļauj neredzamajai sociālo attiecību daļai kļūt redzamai, necensoties to nekavējoties aizpildīt ar skaidrojumiem. Šis process palīdz pieņemt nenoteiktību un iezīmēt līniju, kur tieši var sākties pārmaiņas. Pārmaiņu telpas forma var atklāties kā nepabeigts zīmējums vai trausluma sajūta, kurā nākotne vēl tikai veidojas un mākslinieks/pētnieks domā par kompozīciju, formu un krāsu attiecībām. Šajā procesā arvien nozīmīgāka kļūst ieklausīšanās sevī, nesteidzoties skaidrot vai formulēt secinājumus, ļaujot orientēties telpā. Šāds skatījums ir sociāli, politiski un ideoloģiski determinēts un mūsu vizuālā iztēle ir daļa no mums pašiem un iemiesota vēsturiskā skatījuma perspektīvā.

Attēlu radīšanas brīdī dominē impulss, kustība un iztēle, nevis pilnībā artikulēta teorētiska skaidrība. Viens attēls ved pie nākamā, un nozīme tiek ģenerēta pārejas posmā starp tiem. Izveidojusies attēlu sistēma atklāj strukturālo loģiku, kas radošo procesu vadījusi. Šādā kontekstā vizuālā māksla var būt uztverta kā epistemoloģisks mehānisms, kur zināšanas netiek formulētas iepriekš, bet atklājas caur iemiesotu materiālu un māksliniecisko procesu sintēzi. Līdz ar to, vizuālās mākslas interpretācija var būt strukturēta pētnieciska darbība, kas atklāj sabiedrības dziļākos simboliskos kodus un sociālo attiecību attīstības trajektorijas, piedāvājot skatījumu uz attēlu, skici vai mākslas darbu kā izziņas lauku, kur radošais process un sociālantropoloģiskā analīze saplūst, apvienojot mākslas praksi un multimodālās antropoloģijas izpētes metodes.

Atslēgas vārdi: epistemoloģija, vizuālās antropoloģijas metodes, iztēle, līnija, jaunais materiālisms, aģentūra, multimodālās pētniecības metodes, vizuālā etnogrāfija

Glezošana kā pētījums: kontemplatīvā pieredze un aktīvā līdzdalība auga attēlošanas procesā

Madara Tropa

Mg. art., Latvijas Mākslas akadēmija
madaragalaxies@gmail.com

Referāts analizē glezniecības procesu kā praksē balstītu antropoloģisku pētniecības metodi, kurā mākslinieciskā darbība izpaužas kā kontemplatīvs novērojums un vienlaikus aktīvas pieredzes interpretācija starp augu un mākslinieku. Pētījuma pamatā ir autores radošā prakse, kas attīstīta maģistra darba “katra sekunde no tavas elpas pieder man” ietvaros un ir iedvesmota no Aleksandra fon Humbolta idejām par dabas elementu savstarpējo saistību. Šī perspektīva tiek papildināta ar Džeinas Benetas materiālās aģencialitātes koncepciju, kurā augš tiek uztverts nevis kā attēlojams objekts, bet gan kā līdzdalībnieks mākslas darba tapšanas procesā.

Darbs interpretē gleznošanu kā aktīvas līdzdalības formu, kurā caur kontemplatīvas klātbūtnes pieredzi materialitāte iegūst aģenci. Eksperimentējot ar no ģimenes dārza valrieksta augļiem gatavotu tinti, tika secināts, ka tā uzvedība uz audekla ir neparedzama un ietekmē attēla veidošanos. Augu klātbūtnē turpinot eksperimentus kopēšanas zīmuļu tehnikā tika nojaustas biežas, spontānas krāsu maiņas. Māksliniece darba gaitā apjauta sevi un augus kā savstarpēji iedarbīgus procesus, nevis noslēgtas, nemainīgas vienības.

Teorētiskā analīze aplūkoja augu attēlošanas tradīcijas dažādos kultūras kontekstos — no viduslaiku manuskriptiem un agrīnajām botāniskajām enciklopēdijām, līdz imperiālā laikmeta ilustrācijām Eiropā, Japānā un Latīņamerikā. Salīdzinot šīs prakses, tika atzīts, ka augu attēlojums vienlaikus darbojas kā zināšanu, varas un pasaules izpratnes forma. Īpaša uzmanība tika pievērsta gadījumiem, kuros ilustrācija pārkāpj tradicionālās reprezentācijas normas un iekļauj kosmoloģisku vai rituālu pasaules skatījumu.

Visbeidzot, glezniecības procesā kā praksē balstītā antropoloģiskā pētniecībā mākslinieces subjektīvajā pieredzē augi tiek uztverti nevis kā attēlojami objekti, bet gan kā līdzdalībnieki mākslas darba tapšanas procesā. Māksliniece vērotāja pozīciju nomainīja kontemplatīvā gleznošanas klātbūtnē, kas, atsaucoties uz Byung-Chul Hana *vita contemplativa* jēdzienu, tiek interpretēta kā lēna zināšanu forma, kas pretojas hiperproduktivitātes loģikai. Auga attēlošana šādā skatījumā kļūst par antropoloģisku praksi savstarpējā mijiedarbībā ar dabas pasauli, kur zināšanas rodas klātesot ilgstošā, palēninātā un uzmanīgā līdzdalībā.

Atslēgas vārdi: Kontemplācija, praksē balstīta antropoloģija, Vita contemplativa, augu materiālā aģencialitāte, botanical illustration, mākslas tehnikas

Tēlniecības kvadriennāles norises kā sociālpolitisks fenomens vairāk nekā piecdesmit četrus gadu garumā

Māra Lorberga

Mg. art., Latvijas Mākslas akadēmija
mara.lorberga@gmail.com

Pētījuma fokusā Tēlniecības kvadriennāles Latvijā atzīmēju kā kolektīvu, institucionālu un ideoloģisku procesu, nevis individuālu autoru radošās biogrāfijas kopumu. Apskatu pasākumus kā sociālu un kultūras fenomenu, kas atspoguļo mākslas lauka strukturālās pārmaiņas dažādos politiskajos režīmos.

Izmantojot sociālās un kultūras antropoloģijas pieeju, kvadriennāles ir kā ritualizēti kultūras notikumi, kuros materializējas noteiktas varas attiecības, institucionālās struktūras, vērtību hierarhijas un kolektīvās identitātes modeļi. Šādā skatījumā mākslas darbs nav analizējams izolēti no tā tapšanas un eksponēšanas konteksta – nozīme rodas institucionālajā, sociālajā un politiskajā laukā.

No ideoloģiskā viedokļa, padomju periodā kvadriennāles darbojās kā kultūrpolitikas instruments. Antropoloģiski šis periods interpretējams kā centralizētas kultūras sistēmas piemērs, kur mākslinieciskā produkcija kalpoja sociālistiskās ideoloģijas reprezentācijai. Kvadriennāle darbojās kā simbolisks rituāls, kurā tika apstiprinātas oficiālās estētiskās normas un reproducētas politiskās vērtības. Individuālā radošā brīvība bija strukturāli ierobežota ar institucionālajiem filtriem un perioda ideoloģiju.

Postpadomju transformācijas institucionālā pārmantojamība saglabājās, taču mainījās ekonomiskais un politiskais konteksts. Šis ir pārejas posms, kurā vecās struktūras vairs pilnībā nedarbojas, bet jaunās vēl nav stabilizējušās. Dalība kvadriennālēs arvien biežāk balstījās individuālā iniciatīvā, kas liecina par varas decentralizāciju mākslas laukā.

Kopš 2004. gada, kvadriennāle funkcionē kā transnacionālas kultūras aprites mezglpunkts, kur nozīmes tiek konstruētas dialogā ar globālajiem mākslas diskursiem. Taču, sākot ar 2020. gadu, vērojams mākslas profesionāļu un sabiedrības intereses kritums un finansējuma nestabilitāte, kas rosinājusi alternatīvu formu – “starpnotikumu” jeb performanču cikla – izveidi. No antropoloģiskā skatpunkta šo var interpretēt kā adaptīvu stratēģiju, kas uztur kopienas mijiedarbību un profesionālo tīklu nepārtrauktību mainīgos sociālekonomiskos apstākļos.

Kopumā tēlniecības kvadriennāles ir dinamiska kultūras sistēma, kurā radošais process strukturējas caur institūcijām, finansējuma mehānismiem, starptautiskajām attiecībām un ideoloģiskajiem ietvariem. Sociālās un kultūras antropoloģijas metodes – kontekstuālā analīze, institucionālā struktūru izpēte un rituāla teorija – ļauj skatīt kvadriennāles kā kolektīvas nozīmes radīšanas mehānismu, kas atspoguļo Latvijas sabiedrības politiskās, ekonomiskās un kultūras transformācijas vairāk nekā piecdesmit četrus gadu garumā.

Atslēgas vārdi: Tēlniecība, kvadriennāle, ideoloģija, sociālpolitika

Sabiedriskā medija (Latvijas Radio 1992–2025) vadības prakses sociālantropoloģiskā skatījumā: interviju analīze

Ingvilda Strautmane

Sociālo zinātņu doktorantūras studente,
Rīgas Stradiņa universitāte
ingvilda.strautmane@lsm.lv

Promocijas darbā pētu varas un medija attiecības caur bijušo Latvijas Radio vadītāju prizmu. Referāts balstīts kvalitatīvā pētījumā, kurā veiktas daļēji strukturētas intervijas ar sabiedriskā medija vadītājiem (no 1992. -2025.). Intervijās iegūts unikāls materiāls, kas atspoguļo pretrunīgas attiecības demokrātiskā sabiedrībā transformācijas procesā no valsts uz sabiedrisko mediju. Vairāku bijušo vadītāju nonāksana varas pozīcijās (piem., SEPLP) ir mainījusi viņu izpratni par vadības praksi. Pētījuma mērķis ir analizēt, kā varas institucionālie un subjektīvie faktori ietekmē vadītāju lomu. Kā finansiālie un pārvaldības jautājumi ietekmē redakcionālo neatkarību un kadru politiku. Ilgtermiņa risinājumu trūkums, ko nosaka politiku (varas) izpratne par sabiedrisko mediju lomu un sabiedrisko atbildību. Sabiedrisko mediju vadītāju izpratne par savu lomu demokrātiskās sabiedrībā.

Atslēgas vārdi: Mediji, sabiedrība, varas instrumenti, vadības prakse, demokrātija

User Experience Design as a Practice of Cultural Problem-Solving

Lelde Paegle

PhD Candidate, Art Academy of Latvia
lelde.paegle@gmail.com

Digital interfaces have become primary environments through which social, institutional, and cultural processes are structured and experienced. Rather than merely providing access to digital systems, interfaces actively shape users' perception, behavior, and meaning-making. Yet, despite the proliferation of digital environments and the growing significance of user experience (UX) design in shaping them, existing scholarship has addressed this practice predominantly from technical, cognitive, or commercial perspectives. Visual anthropology and semiotics, which offer established frameworks for analyzing how meaning is produced and structured through visual and material culture, have largely overlooked interface design as a subject of inquiry. This paper addresses that gap.

Through a review of literature spanning visual anthropology, semiotics, and design studies, this paper argues that UX design functions as a culturally embedded practice of meaning-making that translates institutional logics into perceptual and interactional structures. Interface design operates through visual and interactional strategies, including hierarchy, navigation, and sequencing, that function as interpretive frameworks, determining what becomes visible, what is foregrounded, and what remains beyond the user's perceptual field. Designers, in this account, act not merely as technical problem-solvers but as cultural mediators who encode institutional values and assumptions into the everyday experience of digital systems.

The paper contributes a theoretical framework for analyzing UX design as a form of cultural practice, extending the conceptual tools of visual anthropology into the domain of digital interfaces. In doing so, it opens a productive dialogue between design studies and anthropological inquiry, and offers researchers a basis for critically examining how digital systems structure perception, agency, and meaning in contemporary life.

Keywords: user experience design, visual anthropology, digital interfaces, cultural practice, design

Lelde Paegle is a PhD candidate at the Art Academy of Latvia. She has over 20 years of international professional experience in design and technology, with a focus on product and service design, innovation, digital strategy, and change management. Her research focuses on design-led change, specifically examining human-centered design as a strategic framework for the adoption of artificial intelligence in organizations, with particular attention to trust, identity, and experience.

Materiālu semiotika 20. gadsimta otrās puses dizainā: Krēsls kā modernitātes simbols

Agnese Strautiņa

Mg.ing., Mg. art, Akadēmiskās doktorantūras studente,
Latvijas mākslas akadēmija
strautina.agnese@gmail.com

20. gadsimta otrajā pusē dizains padomju pilsētvīdē kļuva par nozīmīgu modernitātes un progresa reprezentācijas instrumentu. Šajā kontekstā krēsls - ikdienišķs, bet vienlaikus publiskajā rēlpā centrāls objekts - ieguva simbolisku nozīmi, materializējot priekšstatu par racionalitāti, industrializāciju un "mūsdienīgu" dzīvesveidu. Referāts pievēršas krēslu dizaina attīstībai Rīgas kafējnicu un restorānu interjeros 20. gadsimta 60. – 80. gados, analizējot izmantoto materiālu, formu un konstrukciju kā nozīmju nesēju analīzei modernitātes diskursā.

Metāls, plastmasa, liekti saplāksņi, laminētas virsmas - funkcionēja ne vien kā jauni tehnoloģiskie risinājumi, bet arī kā laikmeta pārmaiņu naratīvs. Vienlaikus krēslu dizaina risinājumos vērojamas atsaucis uz Rietumu krēslu dizaina paraugiem un estētiku: Bauhaus tradīciju, internacionāla stila un skandināvu dizaina principiem. Vietējā kontekstā šis ietekmes tika adaptētas, reinterpretētas un stilistiski transformētas. Tādējādi padomju krēslu dizains attīstījās kā starptautisko estētisko principu apropriācija vietējās kultūras un ideoloģiskās vides ietvaros.

Referāts balstīts materiālās kultūras antropoloģijas analīzē, izmantojot vizuāla materiāla kontentanalīzi (interjeru fotogrāfijas, arhīvu dokumenti) un salīdzinošu pieeju starp vietējiem un Rietumu dizaina analogiem. Īpaša uzmanība pievērsta izņēmuma gadījumiem - nestandarta vai stilistiski izteikti kosmopolitiskiem krēslu risinājumiem, kas ļauj precīzāk rekonstruēt radošā procesa dinamiku.

Mērķis ir analizēt, kā Rīgas kafējnicu krēslu dizains 20. gs. 60.–80. gados materializē radošu dialogu starp ideoloģiski regulētu modernisma estētiku un starptautisku dizaina ietekmju lokālu interpretāciju, izgaismojot publiskās telpas priekšmetu kā nozīmīgu modernitātes un kultūras identitātes mediju.

Atslēgas vārdi: interjera dizains, krēsls, materiālā kultūra, kafējnīca, publiskais interjers, modernisms, padomju Rīga, urbānisms

Profesionāli veidota mājokļa virtuve. Dzainera, arhitekta, attīstītāja un iedzīvotāja skatījums

Vīva Ievīņa

Mg. art., Latvijas Mākslas akadēmija
viva.ievina@design.lv

Autore, būdama ne tikai dizaina un arhitektūras pētniece, bet arī interjera dzainere, šajā pētījumā iedziļinās būvniecības jomas profesionāļu uzskatos un pieredzes stāstos par mūsdienu mājokļu uzbūvi, virtuves telpiskā novietojuma problēmām un tās laba plānojuma un iekārtojuma galvenajiem principiem. Funkcionāli, kvalitatīvi un iedzīvotājiem pieejami mājokļi, tas ir bijis un joprojām ir izaicinājums ne tikai Rīgā un tās apkārtnē, bet visā 21. gadsimta pasaulē. Virtuve vienmēr ir mājokļa kvalitātes rādītājs, jo bez virtuves šis telpiskais veidojums – privātmāja vai dzīvoklis – būtu tikai naktsmītne, nevis mājoklis. Tomēr ne vienmēr iedzīvotāji ir apmierināti ar attīstītāju, arhitektu un dzaineru veikumu virtuves plānošanā un iekārtojumā. Uzskatu spriedze un pretrunas valda arī profesionāļu vidū, daudzi dzaineri norāda, ka ne tikai pārbūvēs, bet arī jaunbūvēs nākas mainīt un uzlabot arhitektu ieceres virtuves detalizētā plānojumā, ieviešot un ar viņiem saskaņojot izmaiņas arhitektūras projektā, gan mainot starpsienu novietojumu, gan virtuves iekārtu izvietošanai nepieciešamo tehnisko komunikāciju izvadu vietas. Toties arhitekti mēdz uzsvērt, ka attīstītāju "diktāts" un dotais projektēšanas uzdevums mēdz būt pretrunā ar labas arhitektūras pamatprincipiem, tāpēc ir tik grūti radīt iedzīvotājiem ērtu vidi. Attīstītāju darbs turpretim ir sakņots sociālekonomiskajā situācijā, viņuprāt, nav jēgas būvēt ideālos dzīvojamus namus ar izcilām virtuvēm, ja neviens tās nepirks. Iedzīvotāji turklāt uzskata, ka ne tikai arhitekti, bet arī dzaineri pieļauj kļūdas virtuvju izstrādē, rezultātā izveidojot tās viņu vēlmēm neatbilstošas. Autore parāda, sistematizē un ar vizuāli uzskatāmiem piemēriem analizē dažādas problēmsituācijas virtuves izveidē, kas radušās mūsdienu jaunajos arhitektūras objektos un vērs projektētāju uzmanību par uzlabotas sadarbības nepieciešamību visos mājokļa virtuves projektēšanas posmos. Pētījumā izmantoti materiāli no arhitektu un dzaineru biroju arhīviem, publikācijām, kā arī padziļinātas intervijas ar profesionāļiem un iedzīvotāju aptauju dati.

Atslēgas vārdi: arhitektūra, interjera dizains, mājokļa virtuve, funkcionāls mājoklis, dzīvojamā vide

Vīva Ievīņa ir dizaina pētniece un interjera dzainere, studējusi Latvijas Mākslas akadēmijas doktorantūrā.

No virtuves uz sabiedrību: radošums ēdiena gatavošanā kā sociālo pārmaiņu mikrolaboratorija

Ilze Mileiko

Mg. sc. soc, Sociālo zinātņu doktorantūras studenti,
Rīgas Stradiņa universitāte

Jānis Šabanovs

ilze.mileiko@gmail.com, janis.sabanovs@rsu.lv

Ikdienas maltīšu gatavošana nav margināla sadzīves prakse, bet strukturētas improvizācijas lauks, kurā aģentūra un sociālā struktūra savstarpēji implicējas, un kur mikro līmeņa radošās darbības materializējas un tiek mediētas plašākas sociālās pārmaiņas. Balstoties Ingolda un Hallamas (2007) nošķirumā starp "atpakaļejošu" un "uz priekšu vērstu" radošuma lasījumu, referāts piedāvā analizēt radošumu kā procesuālu kustību ierobežojumu ietvarā. Šī pieeja ļauj pārorientēt analīzi no radošas maltītes kā inovācijas produkta uz to kā ikdienas prakses dinamiku.

Darbs balstās empīriskā materiālā, kas iegūts kvalitatīvā etnogrāfiskā pētījumā, veicot vairāk nekā 50 intervijas mājāsaimniecībās ģimenes kontekstā, kā arī ar jauniešiem, kuri pārcēlušies no lauku reģioniem uz pilsētām. Pētījumā īstenotas daļēji strukturētas intervijas un līdzdalīgais novērojums mājāsaimniecībās, dokumentējot maltīšu gatavošanas procesu: produktu izvēli, iepirkšanās loģiku, maltīšu plānošanu, sastāvdaļu kombinēšanu un lēmumu pieņemšanu konkrētās ikdienas situācijās.

Teorētiski darbs dialogā ar Lavie, Narayan un Rosaldo (1993) un Liep (2001) traktē radošumu kā kultūrā situētu un strukturāli mediētu aģentūras formu. Radošums šeit tiek saprasts kā improvizācija sociāli strukturētā laukā, kur ierobežojumi – laika trūkums, budžeta limiti, individuālās vai ģimenes gaumes un veselīguma diskursi – nav tikai šķēršļi, bet arī produktīvi nosacījumi. Savukārt Bourdieu (1977) habitus perspektīva ļauj ikdienas maltīšu gatavošanu apskatīt kā stratēģisku praksi, kurā aģentūra un struktūra ir savstarpēji implicētas.

Empīriskā analīze izgaismo trīs savstarpēji saistītus sociālo pārmaiņu mezgļpunktus, kas materializējas ikdienas maltīšu gatavošanas praksēs. Pirmkārt, jauniešu pāreja no lauku reģioniem uz pilsētvidi iezīmē iepriekš stabili ēšanas un maltīšu organizācijas režīmu strukturālu destabilizāciju. Mainās ne tikai materiālie apstākļi, bet arī sociālās koordinācijas formas, kas agrāk nodrošināja maltīšu regularitāti un normatīvo ietvaru. Šajā situācijā veidojas spriedze starp internalizētiem veselīguma un "pareizas ēšanas" ideāliem un ierobežotām finansiālām, telpiskām un laika iespējām. Radošums funkcionē kā adaptīva un mediējoša stratēģija – budžeta optimizēšana, resursu elastīga kombinēšana, maltīšu plānošana un digitālo rīku integrēšana kļūst par mehānismiem, ar kuriem tiek pārstrukturētas ikdienas ēšanas režīms. Otrkārt, paātrinātās sabiedrības temporālās struktūras transformācija būtiski pārveido maltītes vietu ģimenes dzīvē. Fragmentēts un intensificēts dienas ritms, ko nosaka darba grafiki, bērnu aktivitātes un digitālā nepartrauktība, padara maltīti par laika organizācijas un attiecību koordinācijas mezglu. Radošums šeit izpaužas kā spēja sinhronizēt atšķirīgus grafikus, kombinēt dažādas resursu formas un strukturēt laiku tā, lai kopīgā maltīte vispār varētu notikt. Treškārt, ekonomiskās nenoteiktības un patēriņa morālās ekonomikas pārstrukturēšanās atklājas kā vēl viens nozīmīgs mezgļpunkts. Budžeta ierobežojumi mājāsaimniecībā nav reducējami uz tehnisku izmaksu aprēķinu, bet funkcionē kā simbolisks un normatīvs lauks, kurā tiek artikulētas vērtības par veselību, atbildību, ilgtspēju un rūpēm. Radošums šajā kontekstā izpaužas kā spēja radīt kvalitātes, pietiekamības un rūpju sajūtu ierobežotu resursu apstākļos, mediējot tirgus loģiku un attiecību uzturēšanu.

Kopumā šie mezgļpunkti parāda, ka ikdienas maltīšu gatavošana funkcionē kā mikro līmeņa sociālās transformācijas laboratorija, kur radošums materializējas kā strukturēta improvizācija pārmaiņu apstākļos. Konceptualizējot radošumu kā strukturētu improvizāciju, darbs paplašina antropoloģisko skatījumu uz radošumu, demonstrējot, kā caur to sociālās pārmaiņas materializējas atkarotajām, situatīvās un attiecībās iedarinātās praksēs.

Atslēgas vārdi: Sociālās pārmaiņas, ikdienas maltītes, radošums kā strukturēta improvizācija, mājāsaimniecību prakses, etnogrāfija

Modes dizains kā antropoloģiska izziņas metode: ķermeņa (ne)slēpšanas stratēģijas un sieviešu redzamība varas struktūrās

Una Pūpola

Art.D., Latvijas Mākslas akadēmija

una.pupola@inbox.lv

Ķermeņa redzamība profesionālās varas telpā dažādos laikmetos tiek regulēta ar atšķirīgām vizuālām un sociālām stratēģijām. Biogrāfiska atsauce par zviedru medicīnas zinātnieci Nannu Svarcu (Nanna Svartz), vienu no pirmajām sievietēm profesoriem Zviedrijā 20. gadsimta pirmajā pusē, liecina, ka viņas izvēle tērpties virišķīgos kostīmos bija stratēģisks lēmums, kas ļāva saglabāt akadēmisko autoritāti vīriešu dominētā institucionālā vidē, vienlaikus slēpjot grūtniecības radītās ķermeniskās izmaiņas (Nilsson, 2018). Šajā gadījumā reproduktīvais ķermenis tika padarīts neredzams, lai nodrošinātu profesionālu lasāmību un nepartrauktu karjeras virzību.

2018.gada janvārī Jaunzēlandes premjerministre Džasinda Ārderna (Jacinda Ardern) publiski paziņoja par gaidībām un, pārtraucot aktīvo darbu tikai uz sešām nedēļām, saglabāja valsts līderes pozīciju. Mediju reprezentācijas analīze rāda, ka, neslēpjot grūtniecības faktu, tika mazināta reproduktīvā ķermeņa vizuālā dominante institucionālā skatiena priekšā (Chaļupnik, 2024).

Šo gadījumu salīdzinājums izgaismo nolīgumu kā daudzslāņainu sociālu praksi, kas atkarībā no kultūras, laikmeta un institucionālā konteksta funkcionē atšķirīgos režīmos. **Svarca** slēpa (noliedza) ķermeni, savukārt Ārderna slēpa nevis grūtniecības faktu, bet noliedza un disciplinēja ķermenisko nozīmi autoritātes saglabāšanas kontekstā. Abos gadījumos apģērbs funkcionē kā filtrs starp ķermeni un skatienu, strukturējot redzamību un sociālo lasāmību.

Balstoties modes kā komunikācijas teorijā (Barthes, 1983; Barnard, 2002) un kultūrsociālajā teorijā (Entwistle, 2015; Douglas, 2003), ķermeņa reprezentācijas prakses neveido vienotu emancipācijas trajektoriju. Multilineāras sociālās evolūcijas perspektīva (Elias, 2000) parāda, ka dažādos kultūras un institucionālajos kontekstos vizuālā forma var funkcionēt gan kā disciplīnas mehānisms, gan kā sociālās pozicionēšanās stratēģija. Tādējādi ķermeņa (ne)slēpšana nav tikai estētiska izvēle vai etiķete, bet sociāli iemācīta prakse, ar kuras palīdzību tiek internalizētas normas un regulētas varas attiecības. Apģērbs kā komunikācijas sistēma rada nozīmi ne tikai caur redzamo, bet arī caur neuzsvērto un disciplinēto.

Modes dizains šajā skatījumā tiek pozicionēts kā izziņas metode — empīrisko novērojumu interpretācijas un vizuālās analīzes forma, kas materializē ķermeņa (ne)slēpšanas pakāpes un spriedzi starp ķermeni, normu un institucionālo varu, piedāvājot skatīt modi kā socioloģisku izpētes metodi un zināšanu radīšanas procesu.

Atslēgas vārdi: modes dizains kā izziņas metode, ķermeņa (ne)slēpšana, apģērbs kā komunikācija, skatiena politika, sievietes autoritāte

Alberto Džakometi: cilvēks, kurš spēj interpretēt mūsu laiku tēlniecībā

Mārtiņš Sprūds

Mg. scenogrāfijas students, Latvijas Mākslas akadēmija
martins.spruds88@gmail.com

Alberto Džakometi (*Alberto Giacometti*) iedvesmojies no kubisma un sirreālisma, izveidojot savu unikālo māksliniecisko rokrakstu tēlniecībā, kas balstās īpašā skatpunkta un telpas uztvērē. Referātā tiks analizēts Džakometi kā tēlnieks, kurš caur savu mākslu tiecas atklāt absolūtās mākslas noslēpumu, izmantojot literatūru, filozofiju un psiholoģiju kā intelektuālus avotus universālu formu meklējumos, lai atainotu cilvēka eksistences būtību tēlniecībā.

Īpaša uzmanība tiks pievērsta trim A. Džakometi darbiem — "Deguns" (1947, *Le Nez*), "Roka" (1947, *La Main*) un "Cilvēks, kurš zaudējis līdzsvaru" (1950, *L'Homme qui chavire*). Tiks diskutēts par to, kā šie darbi ļauj ieskatīties cilvēka eksistences un mākslinieciskās uzveres problemātikā, vienlaikus atklājot universālas formas un kvalitātes, kas raksturo arī mūsdienu cilvēka pieredzi tēlniecībā.

Referātā uzmanība tiks pievērsta arī tam, kā Alberto Džakometi sirreālā veidā caur minētajiem darbiem rada liecību par cilvēka jūtām, domām un eksistenciālajām raizēm. Mākslinieks savos izteikumos uzsver filozofisku skatījumu uz telpu un pastāvēšanu: "Tas ir jārada... Katra skulptūra, kas radīta, pieņemot, ka telpa pastāv, ir nepareiza — pastāv tikai telpas ilūzija" (Alberto Džakometi, 1949).

"L'espace n'existe pas / il faut le créer mais il n'existe pas [...] Toute sculpture qui part de l'espace comme existant est fautive, il n'y a que l'illusion de l'espace." (Alberto Giacometti, 1949). Citāts no izstādes *Giacometti / Sandback: L'Objet Invisible*.

Viens no aspektiem, kam referātā tiks pievērsta uzmanība, ir iespēja interpretēt vizuālos mākslas darbus, izmantojot etoloģisku pieeju, kas ļauj analizēt mākslas darbu raksturu un izteiksmes formas. Kā teorētisks iedvesmas avots izmantots: Haidle, M. N. (2014). *Examining the Evolution of Artistic Capacities: Searching for Mushrooms?*

Atslēgvārdi: kubisms, sirreālisms, mākslinieka rokraksts, cilvēciskā būtība, universālās formas, mākslas psiholoģija, filozofija, mākslas literatūra, eksistenciālisms, etoloģiska pieeja.

Koprades darbnīca kā mūsdienu rituāls: antropoloģiska perspektīva fasilitētā grupu dinamikā

Ilze Kundziņa

Profesionālās doktorantūras studente,
Latvijas Mākslas akadēmija
ilze.kundzina@gmail.com

Mūsdienu zināšanu un inovāciju vidē koprades darbnīcas ir kļuvušas par plaši izmantotu instrumentu ideju radīšanai un sarežģītu problēmu risināšanai. Tömēr ārpus to praktiskās funkcijas šādas darbnīcas iespējams analizēt arī kā kultūrstrukturētas norises, kas līdzinās rituāliem procesiem. Referāts piedāvā antropoloģisku skatījumu uz fasilitētām koprades sesijām, interpretējot tās kā mūsdienu liminālas telpas, kurās kolektīvā radošuma pieredze tiek sociāli strukturēta un simboliski mediēta. Balstoties sociālās antropoloģijas un rituāla teorijā, Viktora Tērnera izpratnē (Victor Turner) koprades darbnīca tiek conceptualizēta kā pārejas telpa, kurā dalībnieki īslaicīgi iziet no ierastajām profesionālajām lomām un institucionālajām hierarhijām. Ledlauži, enerģijas uzlādes aktivitātes un personīgās refleksijas koprades darbnīcu ievaddaļā šādā skatījumā nav tikai iesildīšanās tehnikas, bet gan ritualizēti semiotiski akti, kas iezīmē ieiešanu jaunā sociālā konfigurācijā. Caur metaforām, simboliskiem uzdevumiem un strukturētām vienošanām tiek konstruēta drošības sajūta, uzticēšanās un kopīgas izpratnes telpa.

Atsaucoties uz strukturālisma un semiotikas teoriju (Ferdinand de Saussure; Roland Barthes), referāts argumentē, ka koprades metodes funkcionē kā zīmju sistēmas, kurās objekti, telpas iekārtojums, uzvedības normas un procedurālie noteikumi kļūst par nozīmes nesējiem. "Spēles noteikumu" kopīga izstrāde darbojas kā metazīme, kas nosaka interpretācijas ietvaru un strukturē komunikācijas loģiku konkrētajā sesijā, savukārt incognito dalība vai apzināta hierarhijas neitralizēšana simboliski pārkarāto varas attiecības. Šādā perspektīvā fasilitators ieņem sociālā arhitekta lomu, kurš izstrādā un vada ne tikai metodisko procesu, bet arī simbolisko struktūru, kurā norisinās kolektīvā darbība. Grupas veidošana, īpaši gadījumos, kad tā tiek stratēģiski plānota, kļūst par mikro-sociālās struktūras konstruēšanas aktu. Dalībnieku atlases kritēriji, lomu sadalījums un līdzsvara meklējumi starp kompetencēm, uzvedības stiliem un statusa pozīcijām tiek interpretēti kā apzināti strukturējoši mehānismi, kas ietekmē komunikācijas trajektorijas, iesaistes intensitāti un kolektīvās jēgas veidošanos. Stratēģiska grupu kompozīcija šajā skatījumā darbojas kā simbolisks regulācijas instruments, kas samazina disfunkcionālu dinamiku riskus un vienlaikus pastiprina radošo sinerģiju.

Autores doktorantūras pētījuma centrālā teorētiskā provokācija apšaubā romantizēto priekšstatu par spontānu kolektīvo radošumu. Tiek izvirzīts apgalvojums, ka radošums grupās nerodas dabiski vai pašplūsmā, bet ir strukturētas sociālās konfigurācijas rezultāts. Stratēģiski veidots grupas līdzsvars — ņemot vērā motivāciju, pieredzi, prasmju sadalījumu, uzvedības stilus un hierarhiskās pozīcijas — nav tehniska organizatoriska detaļa, bet fundamentāls radošuma priekšnosacījums. No antropoloģiskā skatpunkta tas nozīmē, ka kolektīvā radošuma kvalitāti nosaka nevis individuālais talants, bet gan simboliskā un sociālā arhitektūra, kurā šis talants tiek iemiesots. Īstermiņa koprades darbnīcas dalībnieku grupa šādā izpratnē var tikt interpretēta kā mikro-kopiena, kurā kolektīvā radošuma kvalitāti ietekmē simboliskā kārtība, emocionālā rezonanse un lomu pārstrukturēšana.

Interpretējot koprades darbnīcu kā mūsdienu rituālu praksi, pētījums sniedz ieguldījumu diskusijā par performativitāti, liminalitāti un sociālo formu attīstību. Tādējādi koprade tiek skatīta nevis kā neitrāls metodoloģisks instruments, bet kā kultūrkontekstuāli strukturēts kolektīvās jēgas radīšanas mehānisms, kurā sociālā arhitektūra tieši nosaka radošā rezultāta kvalitāti

Atslēgas vārdi: koprade; rituāls; stratēģisks grupu līdzsvars; sociālā arhitektūra; semiotika; autoetnogrāfija

Mākslīgā intelekta (MI) radītā (atbalstīta) māksla (?) kā kultūras robežfenomens

Andris Teikmanis

Dr. art., Latvijas Mākslas akadēmija

andris.teikmanis@lma.lv

Mākslīgā intelekta (MI) ģenerētās kultūras realizācijas formas ir izaicinājušas mūsu tradicionālos priekšstatus ne vien par kultūras realizācijas formām, bet arī mūsu priekšstatus par autorību, radošumu, estētisko vērtību un intencionalitāti.

Mākslīgā intelekta ģeneratīvās sistēmas producē kultūras produktus, kas ārēji var būt neatšķirami no cilvēka radītiem darbiem, taču brīdī, kad skatītājs uzzina darba izcelsmi, viņa estētiskais vērtējums un interpretācija piedzīvo būtiskas izmaiņas. Mūsu estētiskā pieredze ir cieši saistīta ar kulturāli nosacītiem priekšstatiem par autorību, intencionalitāti un radošumu kā specifiski cilvēcisku spēju. Tomēr, kā skatītāja estētiskā pieredze un mākslas darba kā nozīmes objekta konstitūcija mainās brīdī, kad atklājas darba mākslīgā intelekta izcelsme, un kādus kulturāli nosacītus priekšstatus par autorību, radošumu un aģentivitāti šī robežsituācija aktivizē?

Centieni sniegt atbildi uz šo jautājumu balstās divās savstarpēji papildinošās tradīcijās. No vienas puses, Jurija Lotmana kultūras semiotika un Ērāna Sonessonā fenomenoloģiski orientētā kognitīvā semiotika ļauj analizēt mākslas darbu kā semiotisku notikumu, kurā nozīme rodas skatītāja pieredzē, nevis ir iepriekš fiksēta objektā. No otras puses, antropoloģisko dimensiju MI radītai vai atbalstītai mākslai piešķir Nika Sivera pieeja algoritmiem kā kultūras objektiem, kas ļauj aplūkot mākslīgo intelektu nevis tikai kā tehnisku sistēmu, bet kā sociāli strukturētu praksi, kurā nozīme rodas attiecību tīklā starp izstrādātājiem, lietotājiem un auditoriju. Šo perspektīvu papildina Alfrēda Gella teorija par mākslu kā aģentīvu sistēmu, kas paver iespēju analizēt, vai un kādos apstākļos mākslīgā intelekta radīts darbs tiek uztverts kā sociāls aģents — un kā skatītāji tam piešķir vai atsauc intencionālu statusu atkarībā no kontekstuālās informācijas.

Pētījuma metodoloģija ir veidota, kombinējot semiotisko pieeju un antropoloģiskās pētījuma metodes. Tās ļauj īpaši pievērst uzmanību brīdim, kad darba skatītājs uzzina vai atpazīst darba tehnoloģisko izcelsmi. Šajā brīdī skatītāja estētiskā pieredze pāriet meta-redzēšanas (meta-seeing) režīmā, atklājot mūsu pieņēmumus par to, kas ir radošums, kas ir autors un kur beidzas cilvēciskais. Tādējādi mākslīgā intelekta māksla kļūst par vietu, kurā kultūra saskata pati sevi, savas robežas, savas hierarhijas un savu nenoteiktību attiecībā pret algoritmisko citu.

Atslēgas vārdi: mākslīgais intelekts, semiotika, autorība, meta-redzēšana (meta-seeing), antropoloģiskās metodes

Antropoloģisko metožu integrācija mākslinieciskajā pētniecībā

Roberts Jansons, Gunta Lante, Māris Mortukāns, Laura Ozola, Ainārs Rimicāns

Profesionālās doktorantūras studenti, Latvijas mākslas akadēmija

roberts.jansons5@gmail.com, guntalante@inbox.lv, mortukansmaris@gmail.com, laura.ozola@lma.lv, ainars.rimicans@lma.lv

Antropoloģiskās pētniecības metodes veido būtisku daļu no mākslinieciskajā un dizaina pētniecībā izmantotā metodoloģiskā pieeju kopuma. Mākslinieciskajā un dizaina pētniecībā tiek izmantots plašs antropoloģisko metožu spektrs. To skaitā var minēt autoetnogrāfiju, etnogrāfiju, vizuālo un sensoro etnogrāfiju, vizuālo antropoloģiju, novērošanu, intervijas, dzīvesstāstu analīzes un dažādas koprades formas. Šo metožu integrācija mākslinieciskajā un dizaina pētniecībā rada dinamisku starpdisciplināru telpu, kurā liek pārskatītas robežas starp novērojumu un radīšanu, dokumentēšanu un interpretāciju, analīzi un estētisku materializāciju. Tomēr šis starpdisciplinārs telpas veidošanās aktualizē vairākus konceptuāli būtiskus jautājumus: kā antropoloģiskās metodes tiek integrētas un transformētas radošo procesu izpētē? Kādi hibrīdi metodoloģiskie modeļi rodas situācijā, kurā mākslinieciskā prakse kļūst par izziņas formu? Kādi teorētiskie ietvari spēj pamatot šādu integrāciju neapdraudot mākslas vai mākslinieka autonomiju? Un kādi epistemoloģiski izaicinājumi un institucionālas spriedzes varētu raksturot šo starpdisciplināro telpu?

Meklējot atbildes uz šiem jautājumiem, piecu LMA Doktorantūras skolas doktorantu komanda Māksliniecisko pētījumu laboratorijā īsteno pētījumu, kurā katrs tā dalībnieks adaptē atšķirīgu antropoloģisko pieeju savā praksē, vienlaikus kritiski izvērtējot to pielietojumu, integrāciju un transformāciju, kā arī to pielietojuma ieguvumus. Pētījuma pamatā ir pieņēmums, ka mākslinieciskā prakse nav tikai pētniecības rezultātu ilustrācija, bet patstāvīgs izziņas veids, kas spēj atklāt cilvēku kultūras veidotos pieredzes slāņus, kuri var palikt nepieejami konvencionālajām akadēmiskajām metodēm.

Pētījums tiek projektēts, ņemot vērā vairākus potenciālos pētījuma aspektus.

Pirmkārt, tiek aplūkota pētījuma reprezentācijas problēma. Antropoloģijā tradicionālais rezultāts ir etnogrāfiska monogrāfija, savukārt mākslinieciskajā pētniecībā izziņa materializējas mākslas darbā vai procesā, kura epistemiskie apgalvojumi funkcionē estētiskā un sensorā līmenī.

Otrkārt, tiek pievērstā uzmanība pētījuma ētikas jautājumiem, īpaši pievērsot uzmanību atbildībai pret pētījumā iesaistītajām personām, grupām un kopienām.

Treškārt, pētījums analizē antropoloģisko metožu izmantojumu mākslinieciskās pētniecības institucionālo nosacījumu ietvaros, kuros praksē balstītai izziņai jāatbilst akadēmiskās kvalitātes un metodoloģiskās caurskatāmības prasībām. Šajā kontekstā īpaši aktualizējas jautājums par nozaru attiecībām: vai antropoloģiskās metodes kalpo kā normatīvs kritērijs, kam mākslinieciskā prakse tiek pakļauta, vai arī tās veido līdzvērtīgu dialogu starp atšķirīgām zināšanu formām?

Atslēgas vārdi: antropoloģiskās metodes, mākslinieciskā pētniecība, starpdisciplināritāte, pētījuma reprezentācija, ētika

Mainīgās tematiskās tendences Latvijas laikmetīgajā mākslā

Marta Kariņa-Burkāne

Mākslas vēstures un teorijas bakalaure studente,
Latvijas Mākslas akadēmija
m4rtakarina@gmail.com

Pēdējo gadu laikā Latvijas laikmetīgās mākslas centros ir manāma tendence, ka izstāžu galvenajās tēmās arvien biežāk tiek aktualizēti globāla mēroga jautājumi, novirzoties no personīgās pieredzes attēlojuma mākslas darbos. Tēmu lokā ietilpst ekoloģiskā krīze, antropocēns un pat apokaliptiski nākotnes scenāriji, kā arī virkne citu globālu, visaptverošu jautājumu. Šāda tēmu izvēle liecina par mākslas lauka ievirzi vispārinātās refleksijās, kurās bieži vien iztrūkst mākslinieka subjektīvais skatījums.

Kā gadījuma piemērs var tikt minēta un analizēta izstāde *Baltie punduri un visi šie skaistie mi-glāji*, kas norisinājās laikmetīgās mākslas centrā *kim?* no 28.11.2024. līdz 21.01.2025., un kuras koncepcija balstījās kosmiskā, no cilvēka perspektīvas attālinātā skatījumā uz pasaules galu un cilvēces izzušanu. Izstādē piedalījās trīs igauņu mākslinieces – Eike Eplika (Eike Eplik), Kristi Kongi un Anna Mari Livrānda (Anna Mari Liivrand). Lai gan katrai māksliniecei bija savs individuāls skatījums, izstādes pamatproblēmjautājums tomēr reducējās uz eksistenciālu jautājumu: “kas notiks ar planētu Zeme, kad to pametīs cilvēce?”

Šajā pieteikumā izvirzītie secinājumi balstās gan laikmetīgās mākslas institucionālā konteksta novērojumos, gan manā personīgajā pieredzē, neilgu laiku strādājot galerijā un regulāri apmeklējot izstādes.

Atslēgas vārdi: laikmetīgā māksla, laikmetīgās mākslas tendences Latvijā, globalizācija

ART ACADEMY OF LATVIA

DOCTORAL SCHOOL VI INTERNATIONAL CONFERENCE

JUNE 17-18, 2026

LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJA

Kalpaka bulvāris 13, Rīga, LV-1050

www.lma.lv

info@lma.lv

doktorantura@lma.lv

conference@lma.lv

